



Grote Bickersstraat 76  
1013 KS Amsterdam

Postbus 1903  
1000 BX Amsterdam

tel 020 522 59 99  
fax 020 622 15 44  
e-mail [info@veldkamp.net](mailto:info@veldkamp.net)  
[www.veldkamp.net](http://www.veldkamp.net)

## **Nationaal Vrijheidsonderzoek 2011**

Dieter Verhue, Rogier van Kalmthout en Bart Koenen

april 2011

projectnummer: P5556

# Inhoud

<b>Samenvatting</b>	<b>1</b>
<b>1 Inleiding</b>	<b>5</b>
1.1 Achtergronden	5
1.2 Opbouw van het rapport	5
1.3 Leeswijzer	6
<b>Deel I: Draagvlakdeel</b>	
<b>2 Voorwaarden voor vrijheid</b>	<b>8</b>
2.1 In Nederland meeste zorgen over agressie en geweld	8
2.2 Zorgen wereldwijd	10
2.3 Voorwaarden voor leven in vrijheid	13
2.4 Andere landen aanspreken bij geweld en onderdrukking	15
<b>3 Herdenken: 4 mei</b>	<b>18</b>
3.1 Het belang van herdenken vergeleken met vieren	18
3.2 Belang van 4 mei	19
3.3 Betekenis 4 mei	22
3.4 Deelname aan 4 mei	24
<b>4 Vieren: 5 mei</b>	<b>28</b>
4.1 Belang van 5 mei	28
4.2 Betekenis 5 mei	31
4.3 Deelname aan de viering van 5 mei	32
<b>Deel II: Themadeel</b>	
<b>5 Interesse in de Tweede Wereldoorlog</b>	<b>37</b>
5.1 Interesse Nederlanders in de Tweede Wereldoorlog is redelijk groot	37
5.2 Onderwijs speelt actieve rol in het betrekken van de oorlog in de leefwereld van jongeren	41
<b>6 Informatiebronnen over de Tweede Wereldoorlog</b>	<b>43</b>
6.1 Tweede Wereldoorlog speelt kleine rol bij keuze games, boeken, films, televisie programma's, musicals of theaterstukken	43
6.2 Musea en historische plaatsen redelijk goed bezocht	51
<b>Bijlagen</b>	
Onderzoeksverantwoording	

### **Inhoud figuren en tabellen**

1   Maakt u zich weleens zorgen over zaken die in de Nederlandse samenleving spelen? (n=929)	8
2   Over welke van de volgende onderwerpen die in Nederland spelen maakt u zich de meeste zorgen? (3 antwoorden per respondent; n=853)	9
3   Over welke van de volgende onderwerpen die in Nederland spelen maakt u zich de meeste zorgen, naar leeftijd en opleidingsniveau (drie antwoorden per respondent; n=853)	10
4   Maakt u zich weleens zorgen over zaken die wereldwijd spelen? (n=929)	11
5   Over welke van de volgende onderwerpen die wereldwijd spelen maakt u zich de meeste zorgen? (drie antwoorden per respondent, n=815)	12
6   Over welke van de volgende onderwerpen die wereldwijd spelen maakt u zich de meeste zorgen? (naar leeftijd en respondent; drie antwoorden per respondent, n=815)	13
7   Twee vragen in één figuur: 'Hoe belangrijk zijn de volgende zaken volgens u om in vrijheid te kunnen leven?' En: 'Hoe belangrijk vindt u het dat de Nederlandse overheid deze zaken waarborgt?' (% essentieel + zeer belangrijk, n=929)	14
8   Vindt u dat de Nederlandse regering andere landen moet of mag aanspreken als de onderstaande zaken in die landen niet worden gerespecteerd? (n=929)	15
9   Vindt u dat andere landen de Nederlandse regering moeten of mogen aanspreken als de onderstaande zaken niet worden gerespecteerd in Nederland? (n=929)	16
10   Wat is voor u belangrijker: herdenken of vieren? (n=929)	18
11   Wat is voor u belangrijker: herdenken of vieren? (n=929)	19
12   In welke mate vindt u het belangrijk dat op 4 mei wordt stilgestaan bij de slachtoffers van oorlog? (n=929)	19
13   Hoe belangrijk is de herdenking op 4 mei voor de volgende groepen? (n=929)	20
14   Hoe belangrijk is de herdenking op 4 mei voor uzelf? (uitgesplitst naar leeftijd; n=929)	21
15   Algemeen belang afgezet tegen het persoonlijke belang (in procenten; n=929)	21
16   Geef aan in welke mate u het eens bent met de volgende uitspraken; de jaarlijkse Dodenherdenking ... (n=929)	22
17   De jaarlijkse herdenking is een moment van saamhorigheid (n=929)	23
18   Drie vragen in één figuur: Aan wie denkt u op 4 mei tijdens de Dodenherdenking? Wie vindt u dat er herdacht moeten worden op 4 mei tijdens de Dodenherdenking? Wie worden er herdacht tijdens de officiële Dodenherdenking op de Dam in Amsterdam? (meer antwoorden mogelijk; n=929)	24
19   Op welke manier heeft u het afgelopen jaar stilgestaan bij de Dodenherdenking op 4 mei? (in procenten; n=929)	25
20   Ik heb het afgelopen jaar stilgestaan bij de Dodenherdenking op 4 mei (n=929)	26
21   Combinatie twee vragen: Staat u jaarlijks stil bij de Dodenherdenking? (in procenten; n=929) Aan de mensen die aangeven dat ze dit wel doen, maar niet van huis hebben meegekregen, is gevraagd wat ze heeft gestimuleerd om jaarlijks te herdenken (in procenten; n=120)	27
22   In hoeverre vindt u het belangrijk dat jaarlijks de Bevrijding en de vrijheid worden gevierd? (n=929)	28
23   Hoe belangrijk is het vieren van 5 mei voor de volgende groepen? (n=929)	29
24   Hoe belangrijk is de viering van 5 mei voor uzelf? (uitgesplitst naar leeftijd; n=929)	29
25   Algemeen belang afgezet tegen het persoonlijke belang (in procenten; n=929)	30
26   Wat viert u op 5 mei? (n=929)	31
27   De jaarlijkse viering van 5 mei... (n=929)	32
28   Op welke manier heeft u het afgelopen jaar stilgestaan bij 5 mei? (n=929)	33
29   Op welke manier heeft u stilgestaan bij 5 mei? (meer antwoorden mogelijk; n=929)	33
30   Combinatie twee vragen: viert u jaarlijks 5 mei? (in procenten; n=929). Aan mensen die aangeven dat ze dit jaarlijks doen, maar dit niet van huis uit hebben meegekregen, is gevraagd wat ze heeft gestimuleerd om te vieren (in procenten; n=929).	34
31   Hoeveel interesse heeft u in de Tweede Wereldoorlog? (n=929)	37
32   Waardoor bent u het meest geïnteresseerd geraakt in de Tweede Wereldoorlog? (n=793)	38
33   Welk aspect van de Tweede Wereldoorlog heeft vooral uw interesse? (meer antwoorden mogelijk; n=793)	39
34   Welk aspect van de Tweede Wereldoorlog heeft vooral uw interesse? (uitgesplitst naar leeftijd; meer antwoorden mogelijk; n=793)	40
35   Mate van interesse in de Tweede Wereldoorlog vergeleken met de verschillende interessegebieden (n=793)	40

36   In welk verband heeft u het afgelopen jaar iets gezien, gehoord, gelezen of gedaan met de Tweede Wereldoorlog? (n=929)	41
37   Welke uitspraak is het meest op u van toepassing als het gaat om games, boeken, films, televisieprogramma's, musicals of theaterstukken over de Tweede wereldoorlog gaat? (in procenten; n=929)	43
38   Een <...> over de Tweede Wereldoorlog kijken, bezoeken of lezen doe ik (...) (n=929)	44
39   Een <...> over de Tweede Wereldoorlog kijken, bezoeken, of lezen doe ik ... (percentages 5, 6, 7 'doe ik vaak; uitgesplitst naar leeftijd; n=929)	45
40   Een <...> over de Tweede Wereldoorlog kijken, bezoeken of lezen doe ik (...) (percentages schalen 6 en 7; doe ik vaak n=929)	46
41   Welke van de onderstaande films en tv-programma's die (deels) over de Tweede Wereldoorlog gaan heeft u gezien? (meer antwoorden mogelijk; top 15; n=929)	46
42   Welke van de onderstaande films en tv-programma's die (deels) over de Tweede Wereldoorlog gaan heeft u gezien? (meer antwoorden mogelijk; uitgesplitst op leeftijd; top 10; n=929)	47
43   Welke van de onderstaande boeken die (deels) gaan over de oorlog heeft u gelezen? (meer antwoorden mogelijk; n=929)	48
44   Vergelijking van verfilmde boeken die (deels) over de Tweede Wereldoorlog gaan en in de top-15 van meest gelezen boeken en meest bekeken films voorkomen (percentage's gelezen; n=929).	49
45   Welke van de onderstaande boeken die (deels) over de Tweede Wereldoorlog gaan heeft u gelezen? (meer antwoorden mogelijk; uitgesplitst op leeftijd; top 10; n=929)	50
46   Met welke van de volgende uitspraken bent u het het meest eens? (n=929)	51
47   Hoeveel musea zijn er volgens u in Nederland waarin aandacht wordt besteed aan de Tweede Wereldoorlog? (n=929)	52
48   Heeft u wel eens een museum bezocht waarin aandacht wordt besteed aan de Tweede Wereldoorlog? (n=929)	52
49   Welke van de onderstaande musea, historische of oorlogsplaatsen heeft u wel eens bezocht of zou u nog wel eens willen bezoeken? (top-10; n=929)	53
50   Welke van de onderstaande musea, historische of oorlogsplaatsen heeft u wel eens bezocht of zou u nog wel eens willen bezoeken? (top-10-20; n=929)	54
51   Welke van de onderstaande musea, historische of oorlogsplaatsen heeft u wel eens bezocht of zou u nog wel eens willen bezoeken? (top-20-30; n=929)	54
52   Welke van de onderstaande musea, historische of oorlogsplaatsen heeft u wel eens bezocht? (percentages 'bezocht' uitgesplitst naar leeftijd; n=929)	56
53   Welke van de onderstaande musea, historische of oorlogsplaatsen zou u nog wel eens willen bezoeken? (percentages 'zou ik willen bezoeken' uitgesplitst naar leeftijd; n=929)	57

## Samenvatting

Het Nationaal Vrijheidsonderzoek is opgezet om de beleving van Nederlandse burgers ten aanzien van 4 en 5 mei te monitoren. Dit vanuit de gedachte dat deze beleving in de loop der tijd kan veranderen, doordat de Tweede Wereldoorlog steeds verder achter ons ligt en jongere generaties in de samenleving geen directe ervaringen hebben met de Tweede Wereldoorlog. Willen 4 en 5 mei een duidelijke plaats behouden in onze samenleving, dan moeten de Nationale Herdenking op 4 mei en de viering van 5 mei blijven aansluiten bij de beleving van de burgers.

Het onderzoek bestaat uit een draagvlakdeel en een themadeel. In het draagvlakdeel is gekeken naar de houding ten aanzien van, en het draagvlak voor de jaarlijkse Nationale Herdenking op 4 mei en de viering van 5 mei. Ook wordt in het draagvlakdeel ingegaan op de mate waarin Nederlandse burgers zich zorgen maken over problemen in Nederland en wereldwijd. In het themaonderzoek staat dit jaar het thema 'belangstelling voor de Tweede Wereldoorlog' centraal. In deze samenvatting beschrijven we eerst de uitkomsten van het draagvlakonderzoek, daarna komt het themaonderzoek aan de orde.

### Deel I: Draagvlakdeel

#### Men maakt zich de meeste zorgen over geweldsgerelateerde onderwerpen

Uit eerder door Veldkamp uitgevoerd onderzoek blijkt dat Nederlanders sinds het uitbreken van de economische crisis in 2007 meer belang zijn gaan hechten aan maatschappelijke vraagstukken die in Nederland spelen en minder aan vraagstukken op wereldschaal. Ook in dit onderzoek zien we dit terug: tweederde van de Nederlanders maakt zich met enige regelmaat zorgen over zaken die spelen in de Nederlandse samenleving, de helft over zaken die op wereldschaal spelen. Men maakt zich de meeste zorgen over geweldsgerelateerde onderwerpen. Op nationale schaal scoren agressie en geweld, intolerantie en veiligheid hoog. Op internationale schaal wordt de lijst aangevoerd door terrorisme, spanningen tussen religies en oorlog.

Het vrij zijn van geweld en onderdrukking wordt als belangrijkste voorwaarde gezien om in vrijheid te kunnen leven: zo vindt 84% van de Nederlanders het essentieel of zeer belangrijk dat men niet bang hoeft te zijn voor oorlogsgeweld of onderdrukking. Als tweede en derde belangrijkste voorwaarde noemt men een inkomen hebben en een plek om te wonen en de vrijheid van meningsuiting.

Het waarborgen van deze zaken, zowel op nationaal als internationaal niveau, wordt vooral gezien als een taak van de overheid. Ruim driekwart van de Nederlanders (78%) vindt dat de overheid er zorg voor moet dragen dat we geen angst hoeven te hebben voor (oorlogs-)geweld of onderdrukking. Ook moet de overheid volgens driekwart van de Nederlanders ervoor zorgen dat we in Nederland kunnen zeggen wat we denken en voelen.

De overheid wordt niet alleen verantwoordelijk gehouden voor de vrijheid in Nederland. Er ligt een taak voor de Nederlandse overheid om andere landen aan te spreken wanneer daar voorwaarden voor vrijheid worden geschonden. Wanneer er in andere landen sprake is van geweld en onderdrukking, vindt 53% van de Nederlanders dat deze landen hierop *moeten* worden aangesproken. 37% van de Nederlanders vindt dat deze landen hierop *mogen* worden aangesproken. Andersom ligt er een taak voor andere landen wanneer de vrijheid in Nederland zou worden geschonden. Als in Nederland sprake zou zijn van geweld of onderdrukking vindt 47% van de Nederlandse burgers dat andere landen Nederland hierop *moeten* aanspreken. 41% vindt dat andere landen Nederland hierop *mogen* aanspreken.

#### **Op 4 mei herdenkt men alle oorlogsslachtoffers, van welke oorlog dan ook**

Het maatschappelijke draagvlak voor de Nationale Herdenking op 4 mei is onverminderd groot. Van de Nederlanders vindt 86% het belangrijk dat hier jaarlijks bij stil wordt gestaan en dit percentage is in de afgelopen acht jaar stabiel in de tijd. De steun voor de Nationale Herdenking is bevolkingsbreed en beperkt zich niet tot specifieke groepen.

Wel zien we ieder jaar dat jongeren tot 24 jaar minder belang aan deze dagen hechten. Boven deze leeftijd is het belang groter en zijn er nauwelijks verschillen naar leeftijd. Dit duidt erop dat er geen sprake is van een generatie-effect, waarbij men per generatie minder belang aan 4 mei gaat hechten. Er lijkt eerder sprake van een leeftijdseffect, waarbij men meer belang aan de Nationale Herdenking gaat hechten naarmate men ouder wordt.

De Nationale Herdenking wordt belangrijk gevonden voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond. Daarnaast vindt men de herdenking specifiek belangrijk voor mensen die de Tweede Wereldoorlog of een andere oorlog hebben meegemaakt of dierbaren in de Tweede Wereldoorlog of andere oorlog hebben verloren. Driekwart hecht persoonlijk belang aan de Nationale Herdenking. Het maatschappelijke belang van de Nationale Herdenking gaat voor veel mensen echter boven het persoonlijke belang.

Bijna negen op de tien Nederlanders hebben het afgelopen jaar stilgestaan bij de jaarlijkse Dodenherdenking. De helft denkt tijdens de herdenking aan alle oorlogsslachtoffers wereldwijd, van welke oorlog dan ook. Deze groep is de afgelopen twee jaar gestaag gegroeid: van 42% in 2009 via 46% in 2010 naar 52% in 2011. Een meerderheid van 59% vindt ook dat de herdenking hierover zou moeten gaan, en zich niet zou moeten beperken tot de Nederlandse oorlogsslachtoffers. Tegelijkertijd weet men dat officieel tijdens de Nationale Herdenking de Nederlandse slachtoffers worden herdacht, zowel die van de Tweede Wereldoorlog als die van de oorlogen en vredesoperaties daarna.

#### **5 mei blijft actueel zolang oorlog en onderdrukking bestaan**

78% van de Nederlanders vindt de viering belangrijk. Net als bij de herdenking, is het draagvlak voor de viering constant in de tijd. Ook zien we dat net als bij 4 mei de viering belangrijk wordt gevonden voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond. Men vindt 5 mei extra belangrijk voor mensen die de Tweede Wereldoorlog of een andere oorlog hebben meegemaakt of dierbaren in

de Tweede Wereldoorlog of andere oorlog hebben verloren. Ongeveer zeven op de tien hechten persoonlijk belang aan het vieren van 5 mei.

Als het belang van de Nationale Herdenking op 4 mei en het belang van de viering van 5 mei naast elkaar wordt gezet, vindt 45% vieren en herdenken even belangrijk. 44% van de Nederlanders vindt herdenken belangrijker, tegenover 8% vieren.

Wat vieren mensen eigenlijk op 5 mei? Men viert het vaakst 'de bevrijding van het Koninkrijk der Nederlanden, het einde van de Tweede Wereldoorlog en het feit dat we in vrijheid leven' (52%). De koppeling met het einde van de Tweede Wereldoorlog wordt vooral door mensen van 50 jaar en ouder gemaakt, terwijl mensen van middelbare leeftijd vaker de verbinding leggen met het feit dat we in vrijheid leven.

Eerder zagen we dat Nederlanders zich veel zorgen maken over zaken die met oorlog en geweld te maken hebben. Dit speelt een rol bij de relevantie van 5 mei: zeven op de tien Nederlanders vinden dat de viering actueel blijft zolang er oorlog en onderdrukking bestaan. Ongeveer hetzelfde aantal staat op 5 mei stil bij respect en verdraagzaamheid. Zes op de tien Nederlanders staan stil bij grondrechten, mensenrechten en democratie. Ongeveer de helft van de bevolking staat stil bij de Tweede Wereldoorlog of beschouwt 5 mei als een dag waarop ze zich solidair voelen met mensen die nu niet in vrijheid leven.

Wat doen Nederlanders op 5 mei? Vier op de tien Nederlanders volgen de viering op televisie, twee op de tien hangen de vlag uit en/of bezoeken een activiteit in het kader van 5 mei en 13% bezoekt een Bevrijdingsfestival. 17% van de Nederlanders staat niet stil bij de viering van 5 mei. Er zijn hierbij grote verschillen naar leeftijd: zo kijken 50-plussers vaker televisie en hangen ze vaker de vlag uit. Jongeren bezoeken vaker een Bevrijdingsfestival. Zo gaat bijna een kwart van de 18- tot en met 24-jarigen naar een Bevrijdingsfestival.

## **Deel II: Themadeel**

### **Onderwijs zorgt voor interesse in Tweede Wereldoorlog bij jongeren**

Het Ministerie van VWS heeft per 1 januari 2011 zes taken op het gebied van herinnering aan de Tweede Wereldoorlog aan het Nationaal Comité 4 en 5 mei overgedragen. Twee van deze taken hebben betrekking op educatie en voorlichting. In het licht van deze nieuwe taken is dit jaar in het themadeel de interesse voor de Tweede Wereldoorlog onderzocht, evenals de informatiebronnen over de oorlog die men gebruikt.

Men is redelijk tot zeer geïnteresseerd in de Tweede Wereldoorlog. 44% geeft aan veel tot zeer veel interesse in de Tweede Wereldoorlog te hebben. Bij 65-plussers is de interesse het grootst: 64% is (zeer) geïnteresseerd. Bij jongeren van 18 tot en met 24 jaar is de interesse het minst. Van deze groep jongeren zegt 29% veel tot zeer veel interesse te hebben.

Waar de interesse vandaan komt, verschilt sterk per leeftijdsgroep. School en opleiding hebben een belangrijke invloed op de interesse van de jongere generaties, met name jongeren van 13

tot en met 17 jaar. Bijna de helft van deze groep (49%) heeft interesse in de oorlog gekregen door school of opleiding. Voor 50- tot en met 65-jarigen zijn verhalen van vrienden en familie en vrienden de belangrijkste bron van interesse.

Verzet en het leven van gewone mensen tijdens de oorlog zijn de twee aspecten van de oorlog waarin Nederlanders de meeste interesse hebben. Maar we zien dat verschillende groepen heel verschillende interesses hebben. Zo vinden vooral vrouwen het leven van gewone mensen interessant, terwijl mannen meer geïnteresseerd zijn in militaire geschiedenis. Hoger opgeleiden zijn vaker dan lager opgeleiden geïnteresseerd in het onderwerp vervolging. 65-plussers zijn vaak geïnteresseerd in het verzet, het leven van gewone mensen, vervolging en oorlogsgeschiedenis van voormalig Nederlands-Indië.

Meer dan de helft van de Nederlanders heeft het afgelopen jaar iets gezien, gehoord, gelezen of gedaan dat te maken heeft met de Tweede Wereldoorlog. Voor jongeren speelt het onderwijs hierin een belangrijke rol. Van de 13- tot en met 17-jarigen heeft driekwart het afgelopen jaar iets gedaan in schoolverband. De groep 35- tot en met 49-jarigen heeft het afgelopen jaar het minst gezien, gehoord, gelezen of gedaan met de Tweede Wereldoorlog. 65-plussers houden zich het intensiefst met dit onderwerp bezig: voor 12% van hen is de Tweede Wereldoorlog een 'hobby'.

### **Aantal oorlogsmusea wordt onderschat**

De meeste Nederlanders gaan niet specifiek op zoek naar boeken, films, games, televisieprogramma's, musicals of theaterstukken *omdat* die over de Tweede Wereldoorlog gaan. Een kwart laat deze zaken juist liggen omdat ze over de oorlog gaan. Voor de meeste Nederlanders heeft het onderwerp op zichzelf geen invloed op hun keuze.

Nederlanders kijken vaker films, documentaires en tv-programma's over de Tweede Wereldoorlog dan dat zij oorlogsmonumenten, tentoonstellingen, musea of historische plekken bezoeken. *Schindlers List*, *Soldaat van Oranje* en *Oorlogswinter* zijn de meest bekeken films over dit onderwerp. *Het Achterhuis*, *Oorlogswinter* en *De Aanslag* zijn de meest gelezen boeken over dit onderwerp.

Opvallend is dat veel Nederlanders niet weten hoeveel musea er in Nederland zijn die aandacht besteden aan de Tweede Wereldoorlog. 69% van de Nederlanders denkt dat dit er 10 of minder zijn, terwijl er in werkelijkheid meer dan 100 musea zijn die hier aandacht aan besteden. Veel van deze musea zijn onbekend bij het grote publiek. Van de Nederlandse bevolking heeft 65% wel eens een museum bezocht waarin aandacht wordt besteed aan de oorlog. Het Anne Frank Huis (Amsterdam) en de Amerikaanse oorlogsbegraafplaats Margraten zijn het best bezocht. De aantallen mensen die bepaalde musea in de toekomst nog zouden willen bezoeken zijn groot in relatie tot het daadwerkelijke bezoek aan die musea.



# 1 Inleiding

## 1.1 Achtergronden

Het Nationaal Vrijheidsonderzoek bestaat uit een draagvlakdeel en een themadeel en wordt sinds 2002 uitgevoerd door Bureau Veldkamp. Het onderzoek vindt plaats in opdracht van het Nationaal Comité 4 en 5 mei. In deze tiende editie staat in het themaonderzoek het thema 'belangstelling voor de Tweede Wereldoorlog' centraal. In het draagvlakonderzoek is gekeken naar de houding en het draagvlak voor de jaarlijkse Nationale Herdenking op 4 mei en de viering van de bevrijding. Het draagvlakonderzoek is online uitgevoerd en liep van 7 tot en met 17 februari 2011. In deze periode is een representatieve steekproef van n=929 burgers van 13 jaar en ouder ondervraagd. Deze steekproef is representatief uitgezet op achtergrondkenmerken sekse, leeftijd, opleidingsniveau en regio. Daarnaast waren westerse- en niet-westerse allochtonen evenredig in de steekproef vertegenwoordigd.

Voorafgaand aan het online onderzoek is in december 2010 eerst een kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Door middel van twee groepsdiscussies is onderzocht welke betekenis 4 en 5 mei voor Nederlandse burgers heeft, op welke manier ze hier uiting aan geven en in welke mate de Tweede Wereldoorlog nog een rol speelt in hun beleving. Een groepsdiscussie is gehouden met 18- tot en met 30-jarigen en één discussie is gehouden met een groep van 31- tot en met 50-jarigen. Beide groepen bestonden voor het grootste gedeelte uit middelbaar opgeleiden. Dit kwalitatieve vooronderzoek heeft als input gediend voor het opstellen van de vragenlijst van het kwantitatieve onderzoek. Hoewel de uitkomsten van het kwalitatieve onderzoek niet generaliseerbaar zijn, geven zij wel goed inzicht in mogelijke motieven, achtergronden of redeneringen van mensen.

## 1.2 Opbouw van het rapport

Het rapport bestaat uit twee delen: het draagvlakdeel en het themadeel. In het draagvlakdeel gaan we in hoofdstuk 2 eerst in op de mate waarin Nederlanders zich zorgen maken over maatschappelijke problemen in de Nederlandse en wereldwijde samenleving. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op het belang en de beleving van de Nationale Herdenking op 4 mei en hoofdstuk 4 gaat over de viering van de Bevrijding op 5 mei. Het themadeel gaat over de interesse die Nederlanders in de Tweede Wereldoorlog hebben (hoofdstuk 5). Hoofdstuk 6 gaat over verschillende informatiebronnen over de Tweede Wereldoorlog. Zo wordt in dit hoofdstuk onderzocht welke invloed de Tweede Wereldoorlog heeft op de keuze van, bijvoorbeeld, boeken, games en films. Ook wordt het bezoek in kaart gebracht aan musea en historische plaatsen die met de Tweede Wereldoorlog te maken hebben.

### 1.3 Leeswijzer

De enquêteresultaten in dit rapport zijn weergegeven in afgeronde percentages. Wanneer er door afronding totalen ontstaan van meer of minder dan 100, zijn deze *niet* gecorrigeerd. De titels van figuren en tabellen betreffen (behoudens enkele uitsplitsingen) de exacte vraagstellingen zoals die aan de respondenten zijn voorgelegd. Bij alle figuren en tabellen is het totale aantal respondenten weergegeven dat de betreffende vraag heeft beantwoord. Bij de meeste figuren zijn dit alle respondenten (n=929). Alleen als het een subvraag betreft, kan dit aantal echter afwijken van het totale aantal respondenten (n=929). Wanneer wordt gesproken over verschillen tussen groepen, betreft dit getoetste significante verschillen. Wanneer we uitspraken over alle ondervraagden doen, gebruiken we de term 'Nederlanders', waarmee alle ingezetenen van 13 jaar en ouder in Nederland worden bedoeld. In het onderzoek zijn de belangrijkste resultaten van het kwalitatieve vooronderzoek weergegeven in grijze kaders. In het tweede hoofdstuk zijn in gele kaders enkele actualiteiten besproken, die speelden tijdens het veldwerk van het onderzoek.

## **Deel I: Draagvlakdeel**

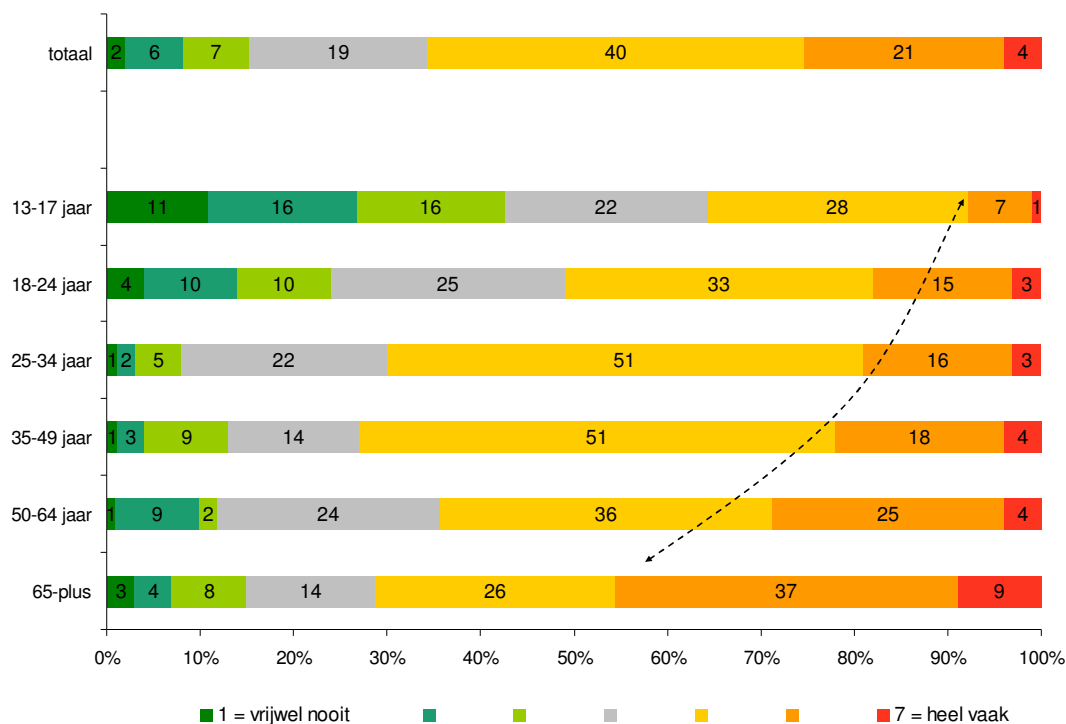
## 2 Voorwaarden voor vrijheid

In dit hoofdstuk gaan we in op de mate waarin Nederlanders zich zorgen maken over problemen in de Nederlandse samenleving (paragraaf 2.1) en problemen wereldwijd (paragraaf 2.2). Vervolgens beschrijven we wat men de belangrijkste voorwaarden vindt om in vrijheid te kunnen leven (paragraaf 2.3) en in hoeverre landen elkaar erop mogen aanspreken, wanneer deze voorwaarden niet gerespecteerd worden (paragraaf 2.4).

### 2.1 In Nederland meeste zorgen over agressie en geweld

Maken burgers zich vaak zorgen over zaken die zich in Nederland afspelen en zo ja, om welke zaken gaat het? Tweederde van de Nederlanders maakt zich hier soms tot heel vaak zorgen over. Hierin zien we verschillen tussen de leeftijdsgroepen: hoe ouder men is, des te meer zorgen maakt men zich.

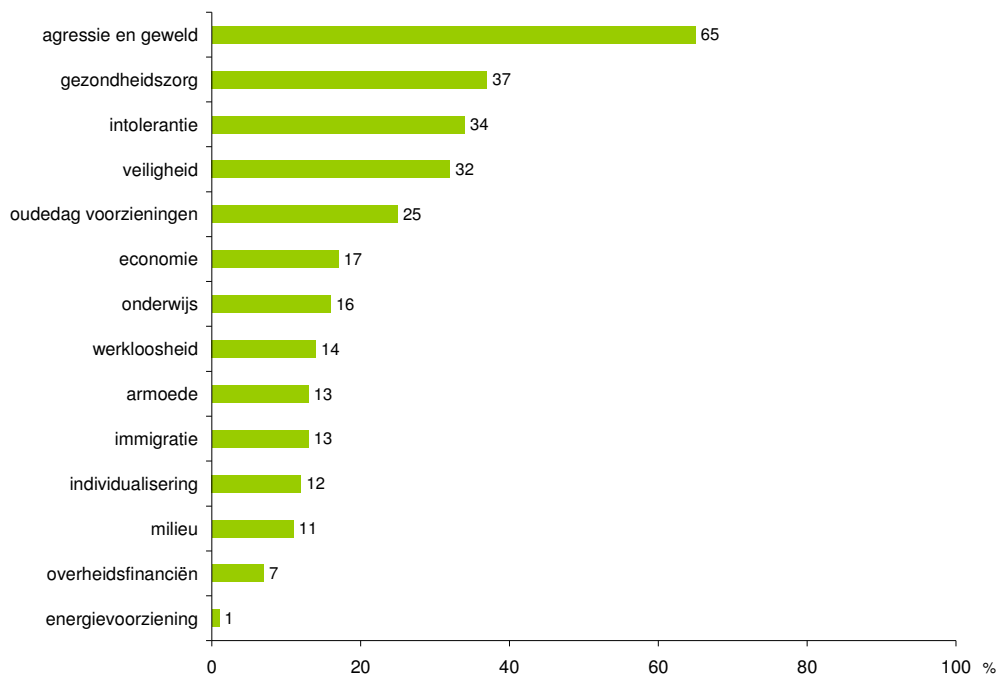
1 | Maakt u zich weleens zorgen over zaken die in de Nederlandse samenleving spelen? (n=929)



Aan degenen die zich zorgen maken (waarde 3 en hoger: in het oranje en rood aangegeven) is een aantal maatschappelijke onderwerpen voorgelegd. Gevraagd is over welke van deze onderwerpen men zich de meeste zorgen maakt.

Nederlanders maken zich vooral zorgen over onderwerpen die te maken hebben met agressie en geweld (65%). Daarnaast maakt men zich veel zorgen over gezondheidszorg (37%), intolerantie (34%) en veiligheid (32%).

2 | Over welke van de volgende onderwerpen die in Nederland spelen maakt u zich de meeste zorgen? (3 antwoorden per respondent; n=853)



Van de voorgelegde maatschappelijke problemen heeft men het minst vaak zorgen over het milieu (11%), overheidsfinanciën (7%) en de energievoorziening (1%).

Van 2002 tot en met 2010 is deze vraag ook voorgelegd, alleen varieerden de voorgelegde maatschappelijke problemen. Hierdoor is het maken van een zuivere vergelijking niet mogelijk. Als we naar de globale tendens kijken, is duidelijk te zien dat agressie en geweld in Nederland sinds jaren de grootste zorg is van Nederlanders. De zorgen om de gezondheidszorg en veiligheid zijn sinds 2009 duidelijk gestegen.

Ook in onderwerpen waarover men zich zorgen maakt, zijn verschillen tussen leeftijdsgroepen waarneembaar. Net zoals er verschillen zijn tussen Nederlanders met verschillende opleidingsniveaus. Deze zijn in de tabel op pagina 10 opgenomen.

3 | Over welke van de volgende onderwerpen die in Nederland spelen maakt u zich de meeste zorgen, naar leeftijd en opleidingsniveau (drie antwoorden per respondent; n=853)

	leeftijd					opleiding		
	totaal	13 – 24	25 – 49	50 – 64	65-plus	laag	middelbaar	hoog
		jaar	jaar	jaar				
	%	%	%	%	%	%	%	
• agressie en geweld	65	65	62	67	71	64	69	60
• gezondheidszorg	37	23	34	46	48	47	40	23
• intolerantie	34	22	38	34	39	29	31	47
• veiligheid	32	42	33	27	29	39	29	26
• oudedagvoorzieningen	25	5	22	38	36	32	23	20
• economie	17	17	25	12	4	13	19	20
• onderwijs	16	32	12	14	16	11	16	23
• werkloosheid	14	27	17	7	6	13	18	11
• armoede	13	14	13	15	8	22	9	8
• immigratie	13	19	13	8	14	14	11	15
• individualisering	12	11	12	14	12	7	13	19
• milieu	11	15	13	8	6	5	10	18
• overheidsfinanciën	7	5	7	9	7	3	10	8
• energievoorziening	1	2	1	2	3	2	1	2

Uit de tabel maken we het volgende op:

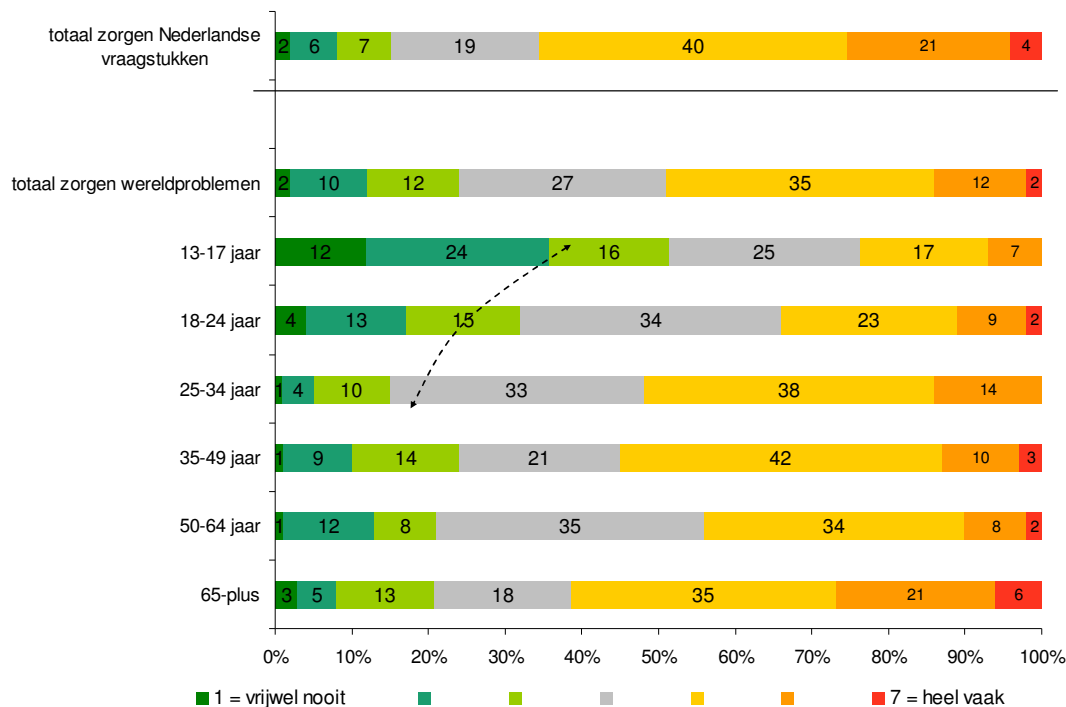
- Zorgen over de gezondheidszorg nemen toe naarmate men ouder wordt. Ook maken lager opgeleiden zich hier meer zorgen over dan hoger opgeleiden. De zorgvraag onder ouderen en lager opgeleiden ligt hoger dan gemiddeld (bron: CBS Statline), dit kan verklaren dat deze groepen zich meer zorgen maken over de gezondheidszorg in Nederland.
- Zorgen over de oudedagvoorziening nemen ook toe naarmate men ouder wordt. Daarnaast maken lager opgeleiden zich hier vaker zorgen over.
- Intolerantie wordt door hoger opgeleiden vaker zorgelijk gevonden.
- Zorgen over veiligheid zien we vaker bij jongeren en lager opgeleiden.
- Jongeren en hoger opgeleiden maken zich vaker zorgen over onderwijs.
- Jongeren maken zich vaker zorgen over werkloosheid. Dit kan te maken hebben met het feit dat veel jongeren die momenteel de arbeidsmarkt betreden last ondervinden van de relatief hoge werkloosheid en krapte op de arbeidsmarkt.
- Niet-westerse allochtonen (32%, niet opgenomen in tabel) maken zich vaker dan autochtonen (14%) zorgen over de economie in ons land.

## 2.2 Zorgen wereldwijd

Naast Nederlandse vraagstukken is er ook een aantal zaken voorgelegd die wereldwijd spelen. Er is gevraagd in hoeverre men zich daar zorgen over maakt. Allereerst is gevraagd of men zich überhaupt zorgen maakt over zaken die wereldwijd spelen. Bijna de helft van de Nederlanders (49%) maakt zich hier zorgen over. Dit is aanmerkelijk lager dan het aandeel dat zich zorgen maakt over Nederlandse vraagstukken (65%).

Uit onderzoek dat Veldkamp in 2007 en in 2010 uitvoerde, blijkt dat sinds het uitbreken van de economische crisis in 2007 het waargenomen belang van 'Nederlandse' problemen is toegenomen en het belang van wereldproblemen is afgenomen.

#### 4 | Maakt u zich weleens zorgen over zaken die wereldwijd spelen? (n=929)



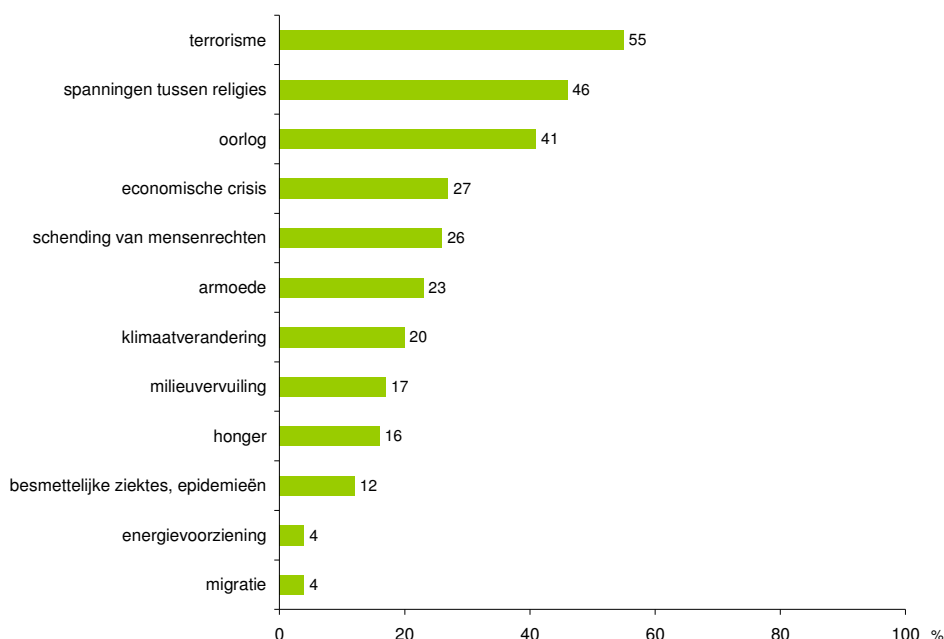
We zien vergelijkbare leeftijdsverschillen als bij de Nederlandse vraagstukken: ouderen maken zich vaker zorgen dan jongeren, maar de verschillen zijn op mondiaal niveau wel kleiner.

Ook hier zien we een aantal hoog scorende oorlogs- en vrijheidsgerelateerde onderwerpen: terrorisme en oorlog maken beide deel uit van de top-3 van onderwerpen waarover men zich de meeste zorgen maakt.

#### Uit de groepsdiscussies

Uit de groepsdiscussies bleek eveneens dat de zorgen om zaken als gezondheidszorg en intolerantie zijn toegenomen. De verklaring hiervoor wordt vooral gezocht in de economische crisis: mensen maken zich zorgen over de eigen situatie en geven daardoor meer prioriteit aan zaken die dicht bij huis spelen zoals gezondheidszorg en omgangsvormen in Nederland (tolerantie). Een vrouwelijke deelnemer aan de discussie zegt letterlijk dat ze door de crisis egoïstischer is geworden: "Als ik naar mezelf kijk ben ik wel egoïstischer geworden. Mijn ouwe dag en dingen zoals de gezondheidszorg maak ik me drukker om dan om mensen in Afrika die honger lijden."

5 | Over welke van de volgende onderwerpen die wereldwijd spelen maakt u zich de meeste zorgen? (drie antwoorden per respondent, n=815)



Van 2002 tot en met 2011 zijn ook enkele problemen voorgelegd die wereldwijd spelen. 'Oorlog', 'terrorisme', 'armoede', en 'schending van mensenrechten' waren ook toen hierin opgenomen. Omdat de onderwerpen in de vraagstelling niet altijd op dezelfde wijze zijn beschreven, is het moeilijk om een één op één vergelijking in de tijd te maken. Wel kunnen we stellen dat oorlog en terrorisme tussen 2002 en 2010 net als nu hoog scoorden. Armoede en de schending van mensenrechten zaten ook toen in de middenmoot van de rangorde.

#### **Uit de actualiteit**

Actualiteiten die zich tijdens de veldwerkperiode van onderzoek voordoen, kunnen van invloed zijn op het antwoordpatroon van respondenten. De veldwerkperiode van het onderzoek heeft plaatsgevonden van 7 tot en met 17 februari 2011. Na de geslaagde Jasmijnrevolutie in Tunesië, is in deze periode het Egyptische volk in opstand gekomen tegen haar president Mubarak, wat heeft geleid tot zijn aftreden op 11 februari 2011. Ook is in deze periode de bevolking van Libië in opstand gekomen tegen het regime van leider Kadhafi.

Deze actualiteiten hebben betrekking op de thema's 'oorlog', 'schending van mensenrechten' en 'terrorisme'. De scores op deze onderwerpen kunnen dus hoger uitvallen dan wanneer dezelfde vraag was gesteld in een relatief rustige periode. Ook kunnen scores lager uitvallen op onderwerpen die wat minder actueel waren in de veldwerkperiode.



6 | Over welke van de volgende onderwerpen die wereldwijd spelen maakt u zich de meeste zorgen? (naar leeftijd en opleiding; drie antwoorden per respondent, n=815)

	leeftijd					opleiding		
	totaal	13 – 24	25 – 49	50 – 64	65-plus	laag	middelbaar	hoog
		jaar	jaar	jaar				
	%	%	%	%	%	%	%	%
• terrorisme	55	53	51	59	64	61	59	44
• spanningen tussen religies	46	31	47	48	52	38	49	51
• oorlog	41	55	39	40	36	41	42	40
• economische crisis	27	19	36	20	19	25	28	25
• schending van mensenrechten	26	24	21	29	35	22	24	31
• armoede	23	26	22	28	17	25	22	23
• besmettelijke ziektes, epidemieën	12	27	22	22	11	24	24	14
• klimaatverandering	20	20	23	16	19	16	19	27
• milieuvuiling	17	17	18	16	18	17	13	23
• honger	16	21	11	20	20	21	14	13
• energievoorziening	4	4	5	2	8	3	4	6
• migratie	4	3	6	2	3	6	3	4

Uit de tabel maken we voornamelijk verschillen tussen leeftijds- en opleidingsgroepen op bij problemen die thema's van 4 en 5 mei raken:

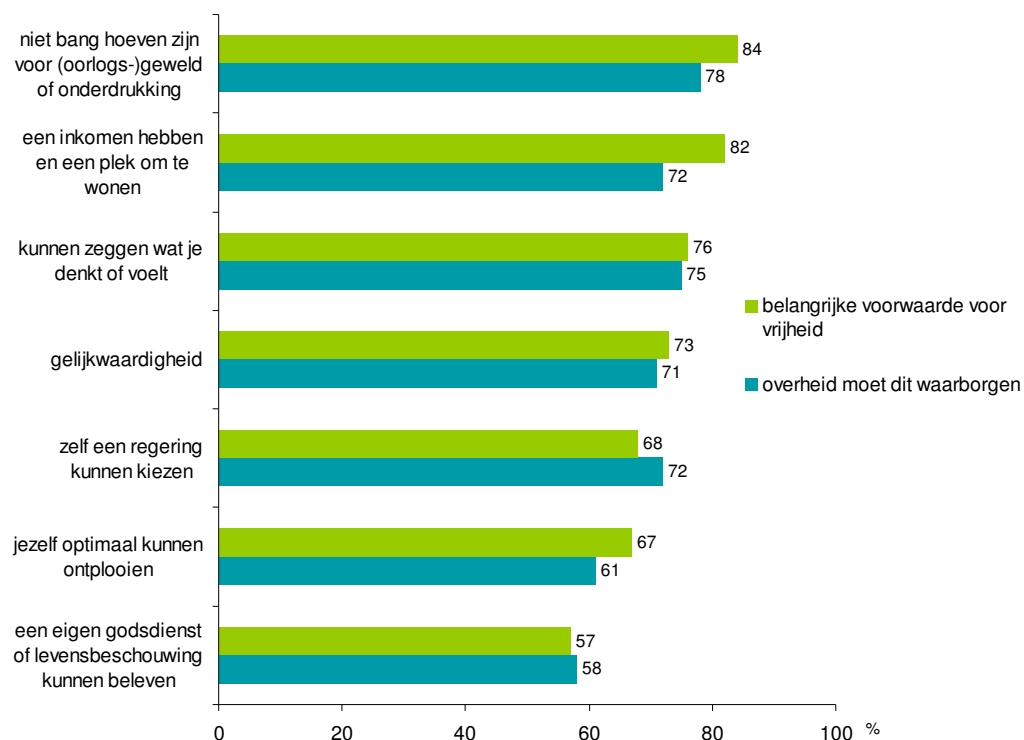
- Ouderen en hoger opgeleiden maken zich vaker zorgen over spanningen tussen religies.
- Ouderen en lager opgeleiden maken zich vaker zorgen over terrorisme.
- Oorlog baart jongeren vaker zorgen. Dit geldt vooral voor de groep tussen 13 en 17 jaar. Dit is ongeacht de sekse en het opleidingsniveau van deze groep.
- Ouderen en hoger opgeleiden maken zich vaker zorgen over de schending van de mensenrechten.
- Niet-westerse allochtonen (32%, niet in de tabel opgenomen) maken zich vaker dan autochtonen (14%) zorgen over de energievoorziening.

### 2.3 Voorwaarden voor leven in vrijheid

We zagen in de vorige paragraaf dat men zich relatief veel zorgen maakt over thema's die te maken hebben met vrijheid of het ontbreken daarvan, zowel in Nederland als mondiaal. Gerelateerd hieraan is de vraag welke voorwaarden men verbindt aan het leven in vrijheid, en in welke mate de overheid deze voorwaarden moet waarborgen.

De meest essentiële voorwaarde voor het leven in vrijheid is volgens de Nederlandse burger dat men kan leven zonder angst voor (oorlogs-)geweld of onderdrukking; 84% vindt dit essentieel of (zeer) belangrijk. Ook het hebben van inkomen en een dak boven het hoofd wordt zeer belangrijk geacht om in vrijheid te kunnen leven. In mindere mate vindt men zelfontplooiing en het kunnen beleven van een eigen godsdienst of levensbeschouwing belangrijke voorwaarden voor vrijheid.

7 | Twee vragen in één figuur: 'Hoe belangrijk zijn de volgende zaken volgens u om in vrijheid te kunnen leven?' En: 'Hoe belangrijk vindt u het dat de Nederlandse overheid deze zaken waarborgt?' (% essentieel + zeer belangrijk, n=929)



In figuur 7 zijn zeven stellingen weergegeven. Nederlandse burgers is eerst gevraagd of zij de afzonderlijke stellingen belangrijke voorwaarden voor vrijheid vinden. Daarna is gevraagd of zij vinden dat de Nederlandse overheid deze zaken moet waarborgen. Als we deze twee vragen met elkaar vergelijken zien we dat Nederlandse burgers een grote rol voor de overheid zien weggelegd bij het waarborgen van deze zaken. Ruim driekwart van de Nederlanders (78%) vindt dat de overheid er zorg voor moet dragen dat we geen angst hoeven te hebben voor (oorlogs-)geweld of onderdrukking. Ook moet de overheid volgens driekwart van de Nederlanders ervoor zorgen dat we in Nederland kunnen zeggen wat we denken en voelen.

Het zorgen voor een inkomen en een plek om te wonen, keuzevrijheid voor de samenstelling van een regering en gelijkwaardigheid worden door ruim zeven op de tien Nederlanders genoemd als zaken die de overheid moet waarborgen. In relatieve zin minder essentieel, maar nog altijd belangrijk vindt men dat de overheid zelfontplooiing waarborgt (61%) en ervoor zorgt dat mensen een eigen godsdienst of levensbeschouwing kunnen beleven (58%).

Alle voorgelegde voorwaarden voor leven in vrijheid worden door een ruime meerderheid van de Nederlanders belangrijk tot essentieel gevonden. We constateren weinig verschillen tussen groepen. Wel zien we dat hoger opgeleiden gelijkwaardigheid, het zelf kunnen kiezen van een regering, het kunnen leven zonder angst voor geweld en het kunnen beleven van een eigen godsdienst vaker als essentieel aanmerken. Ook zien we dat de leeftijdsgroep van 25 tot 34 jaar vaker het hebben van een inkomen en plek om te wonen, gelijkwaardigheid en het kunnen beleven van een eigen godsdienst belangrijk vindt.

## 2.4 Andere landen aanspreken bij geweld en onderdrukking

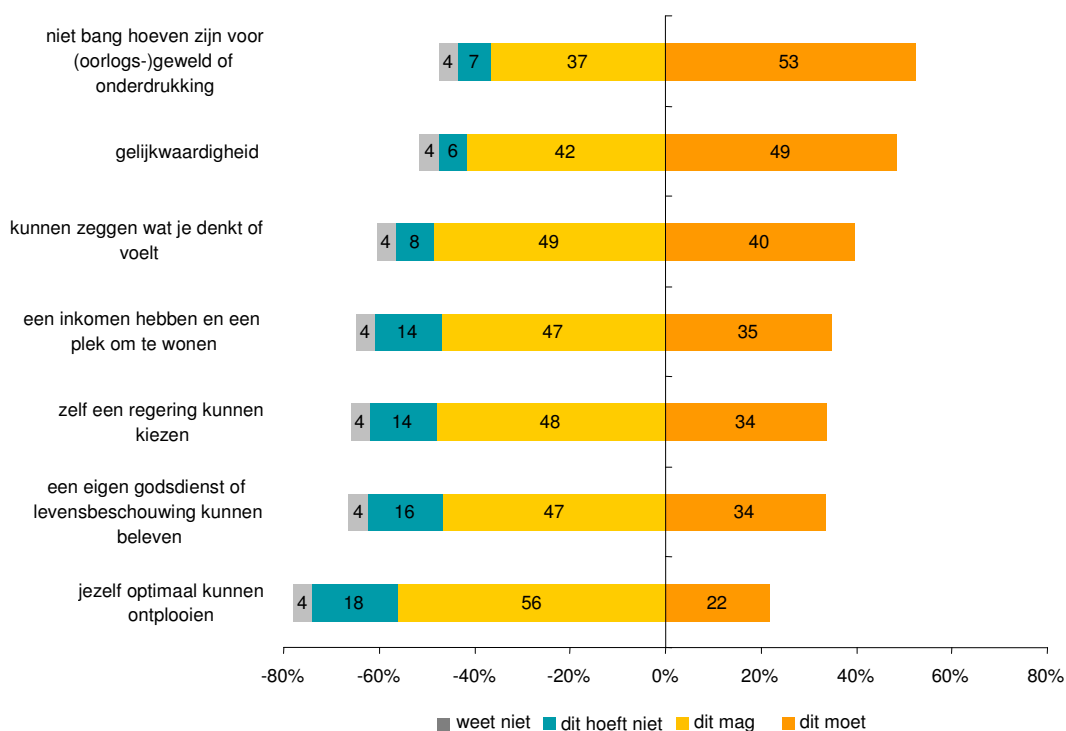
In hoeverre vinden Nederlanders dat onze regering andere landen moet of mag aanspreken als daar voorwaarden voor vrijheid of mensenrechten worden geschonden? En vindt men andersom dat andere landen de Nederlandse regering moeten of mogen aanspreken als in Nederland zulke voorwaarden niet worden gerespecteerd?

### Uit de actualiteit

Op 19 maart 2011 hebben de Verenigde Naties en de Arabische Liga, na vele waarschuwingen, besloten om over te gaan tot militair ingrijpen in Libië, omdat de regering van leider Kadhafi met geweld opstandelingen bestreed. De Nederlandse regering heeft aangegeven dit besluit te steunen.

Een krappe meerderheid van de Nederlanders vindt dat onze regering andere landen aan moet spreken, wanneer de bevolking in dat land geweld of onderdrukking vreest (53%). Bijna de helft vindt dat dit moet wanneer ergens geen gelijkwaardigheid is (49%). Voor deze vrijheidsvoorwaarden geldt dat men vaker vindt dat Nederland het land *moet* in plaats van *mag* aanspreken.

8 | *Vindt u dat de Nederlandse regering andere landen moet of mag aanspreken als de onderstaande zaken in die landen niet worden gerespecteerd? (n=929)*

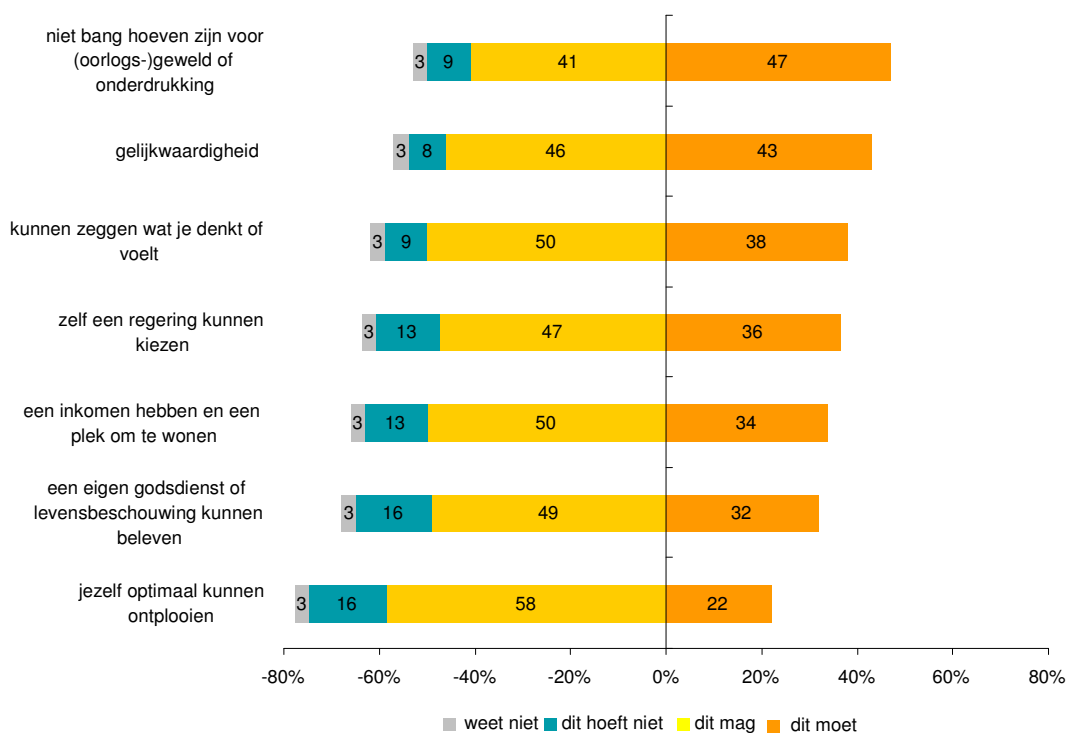


Bijna de helft van de Nederlanders vindt dat Nederland een ander land *mag* aanspreken, wanneer mensen in dat land niet kunnen zeggen wat ze denken of voelen, geen inkomen of plek om te wonen hebben, niet zelf hun regering kunnen kiezen of een godsdienst naar keuze kunnen aanhangen. Ongeveer een derde vindt dat Nederland *moet* ingrijpen in deze situaties.

In figuur 7 zagen we dat Nederlanders het leven zonder angst voor (oorlogs-)geweld of onderdrukking, gelijkwaardigheid, het hebben van een inkomen en woning en vrijheid van meningsuiting de belangrijkste voorwaarden vinden om in vrijheid te kunnen leven. Men vindt het een taak van de Nederlandse overheid om dit waarborgen. Als het gaat om het aanspreken van andere landen, zien we dat men deze voorwaarden voor vrijheid op ongeveer dezelfde wijze prioriteert (figuur 8).

Wanneer de Nederlandse bevolking in angst voor geweld of onderdrukking zou leven, vindt bijna de helft van de Nederlanders dat andere landen onze regering erop moeten aanspreken. Wanneer de Nederlandse regering gelijkwaardigheid niet respecteert, vindt 43% dat andere landen de regering *moeten* aanspreken, en 46% dat dit *mag*.

9 | *Vindt u dat andere landen de Nederlandse regering moeten of mogen aanspreken als de onderstaande zaken niet worden gerespecteerd in Nederland? (n=929)*



Ongeveer de helft van de Nederlanders vindt dat andere landen Nederland *mogen* aanspreken wanneer de regering vrijheid van meningsuiting, keuzevrijheid van een regering, het hebben van een inkomen en dak boven het hoofd en het kunnen beleven van een godsdienst naar keuze niet respecteert. Ongeveer een derde vindt dat andere landen in deze situaties Nederland hierop *moeten* aanspreken.

Wanneer mogelijkheden om jezelf te ontplooiën geschonden worden heeft ingrijpen minder draagvlak: 22% vindt dat andere landen onze regering *moeten* aanspreken wanneer zij dit niet respecteert, en 58% vindt dat andere landen dit *mogen* doen.

Voor het respecteren van de voorwaarden voor vrijheid zien we enkele verschillen naar achtergrondkenmerken. Zo vinden vrouwen vaker dan mannen dat landen elkaar *moeten* aanspreken wanneer vrijheidsvoorwaarden niet gerespecteerd worden, mannen vinden vaker dat dit *mag*. Ouderen (65-plus) vinden vaker dat Nederland andere landen moet aanspreken wanneer men daar geen vrijheid van godsdienstbeleving heeft, men zich niet optimaal kan ontplooien, er geen gelijkheid is en men geen eigen regering kan kiezen. Jongeren hechten minder belang aan de vrijheid van godsdienst.

Concluderend kunnen we stellen dat Nederlanders zich, zowel in Nederland als wereldwijd veel zorgen maken over geweldsgerelateerde onderwerpen, zoals oorlogen, terrorisme en agressie en geweld. Dit wordt bevestigd door het feit dat men het leven zonder angst voor geweld of onderdrukking de belangrijkste voorwaarde voor leven in vrijheid vindt. Men ziet het als taak van de overheid om deze voorwaarde te waarborgen. Als er in andere landen sprake is van geweld en onderdrukking, vindt 53% van de Nederlanders dat deze landen hierop *moeten* worden aangesproken. 37% vindt dat deze landen hierop *mogen* worden aangesproken. Als in Nederland sprake is van geweld of onderdrukking vindt iets minder dan de helft van de Nederlandse burgers (47%) dat andere landen Nederland hierop *moeten* aanspreken. 41% vindt dat andere landen Nederland hierop *mogen* aanspreken.

### 3 Herdenken: 4 mei

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de Nationale Herdenking op 4 mei. In paragraaf 3.1 is eerst een vergelijking gemaakt tussen het belang dat Nederlanders aan 4 mei en 5 mei hechten. In paragraaf 3.2 wordt het persoonlijke en algemene belang van de herdenking met elkaar vergeleken en paragraaf 3.3 gaat over de betekenis ervan. Paragraaf 3.4 gaat over de deelname aan de herdenking en de wijze waarop Nederlandse burgers concreet stilstaan bij 4 mei.

#### 3.1 Het belang van herdenken vergeleken met vieren

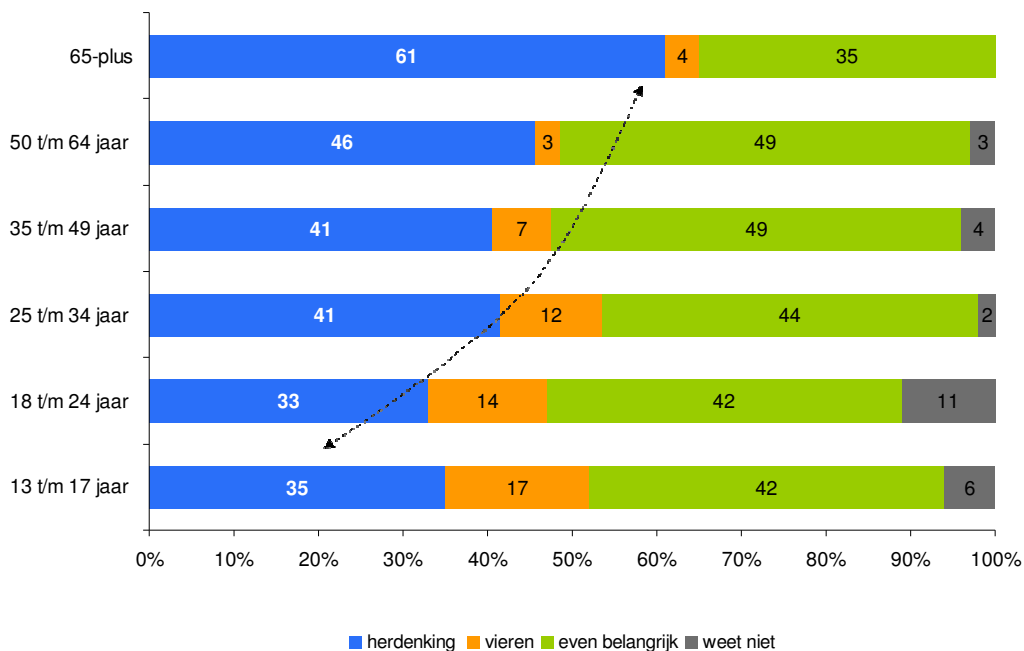
Elk jaar wordt het belang van zowel 4 mei als 5 mei breed onderschreven. Maar wat vinden Nederlanders belangrijker? Is dat herdenken op 4 mei of vieren op 5 mei? 45% vindt vieren en herdenken even belangrijk. Sinds 2005 is een stijging te zien van mensen die herdenken en vieren even belangrijk vinden.

10 | Wat is voor u belangrijker: herdenken of vieren? (n=929)

	meting 2011	meting 2010	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005
	%	%	%	%	%	%
• even belangrijk	45	58	41	36	36	34
• herdenken	44	34	47	49	48	49
• vieren	8	5	9	11	13	14
• weet niet	4	4	3	4	6	4

De mate waarin men herdenken ten opzichte van vieren belangrijker vindt, heeft vooral met leeftijd te maken. Zoals te zien is in figuur 11 is voor 65-plussers (61%) de herdenking veel vaker dan voor andere leeftijdsgroepen belangrijker. Alle andere leeftijdsgroepen vinden herdenken en vieren vaker even belangrijk. Jongeren van 13 tot en met 17 jaar (17%) en 18 tot en met 24 jaar (14%) hechten in vergelijking met andere leeftijdsgroepen een iets groter belang aan de jaarlijkse viering. Hoger opgeleiden (50%) vinden herdenken vaker belangrijker dan vieren, vergeleken met middelbaar (39%) en lager opgeleiden (46%).

## 11 | Wat is voor u belangrijker: herdenken of vieren? (n=929)



### 3.2 Belang van 4 mei

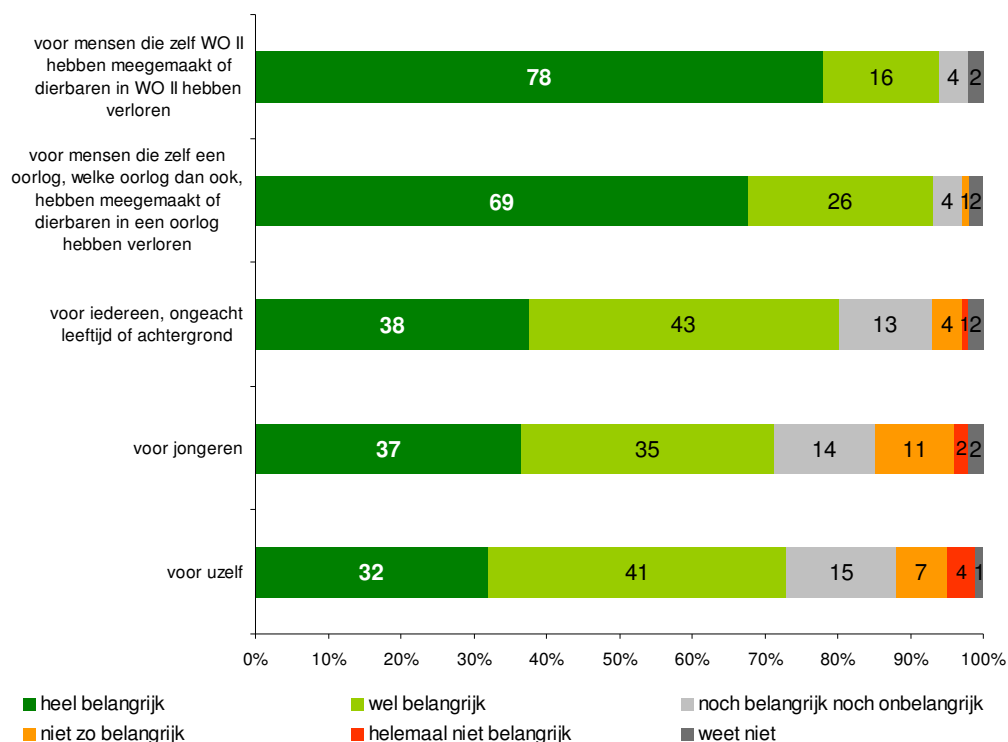
45% van de Nederlanders vindt herdenken even belangrijk als vieren. Net als in de vorige jaren is gevraagd hoe belangrijk Nederlanders het vinden dat op 4 mei wordt stilgestaan bij de slachtoffers van de oorlog. De cijfers bevestigen dat het maatschappelijke draagvlak voor 4 mei onverminderd groot is. De steun is in de afgelopen acht jaar stabiel gebleven. De groep mensen die de herdenking niet zo of helemaal niet belangrijk vindt is ten opzichte van 2004 afgenomen van 9% naar 5% dit jaar.

## 12 | In welke mate vindt u het belangrijk dat op 4 mei wordt stilgestaan bij de slachtoffers van oorlog? (n=929)

	meting 2011	meting 2010	meting 2009	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004
	%	%	%	%	%	%	%	%
• heel belangrijk (5)	49	48	46	47	48	45	48	45
• wel belangrijk (4)	37	32	40	38	34	35	32	36
• noch belangrijk, noch onbelangrijk (3)	9	13	9	9	9	13	11	10
• niet zo belangrijk (2)	4	4	3	4	6	6	6	7
• helemaal niet belangrijk (1)	1	1	1	1	2	1	2	2
• weet niet	1	1	1	1	1	1	1	*
• gemiddelde	4,3	4,2	4,3	4,3	4,2	4,2	4,2	4,2

Voor wie vinden Nederlanders de jaarlijkse herdenking eigenlijk belangrijk? Men vindt de herdenking vooral belangrijk voor mensen die de Tweede Wereldoorlog of een andere oorlog hebben meegemaakt of dierbaren in de Tweede Wereldoorlog of andere oorlog hebben verloren. Daarnaast vinden acht op de tien Nederlanders de herdenking belangrijk voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond. Bijna driekwart vindt de herdenking belangrijk voor jongeren. Een overeenkomstig percentage vindt de herdenking 'heel belangrijk' tot 'wel belangrijk' voor zichzelf.

13 | Hoe belangrijk is de herdenking op 4 mei voor de volgende groepen? (n=929)



Tussen mannen en vrouwen zijn grote verschillen te zien. Vrouwen (73%) vinden de herdenking vaker dan mannen (64%) heel belangrijk voor mensen die zelf een oorlog hebben meegemaakt of dierbaren in een oorlog hebben verloren. Daarnaast vinden vrouwen (41%) vaker dan mannen (35%) de herdenking belangrijk voor iedereen, ongeacht leeftijd en achtergrond.

Hoe belangrijk men de herdenking voor zichzelf vindt, hangt nauw samen met leeftijd: hoe ouder men is, des te groter het persoonlijk belang van de herdenking. De relatie tussen leeftijd en het belang dat aan de herdenking wordt gehecht, volgt ieder jaar globaal hetzelfde patroon. Omdat het gemeten belang in de loop der tijd zeer constant blijft, ligt het voor de hand dat hier sprake is van een leeftijdseffect en niet van een generatie-effect. De jongere generatie van nu zal waarschijnlijk meer waarde gaan hechten aan de herdenking naarmate zij ouder wordt.

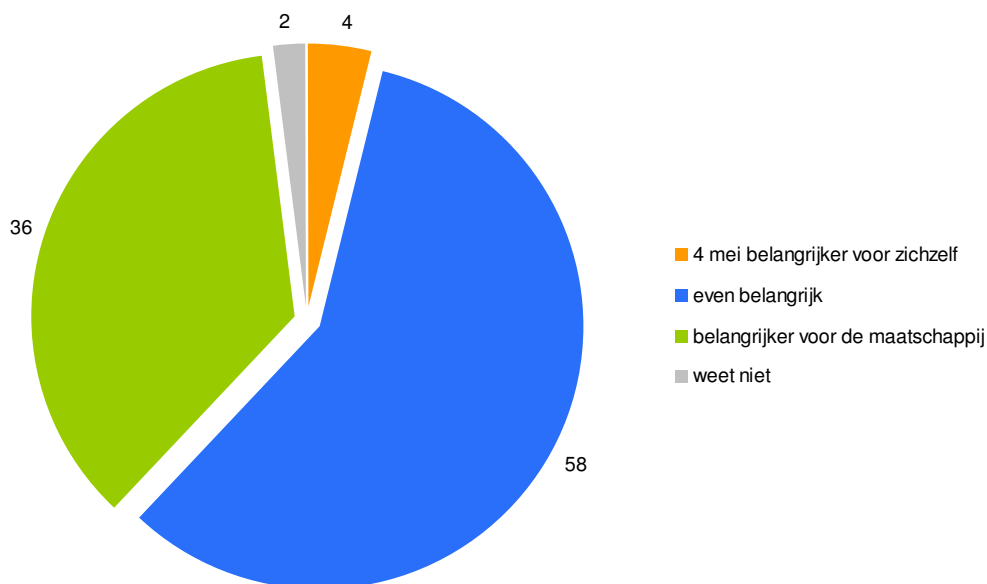


14 | Hoe belangrijk is de herdenking op 4 mei voor uzelf? (uitgesplitst naar leeftijd; n=929)

	totaal	13 – 17 jaar	18 – 24 jaar	25 – 34 jaar	35 – 49 jaar	50 – 64 jaar	65-plus
	%	%	%	%	%	%	%
• heel belangrijk	32	17	18	29	29	40	46
• wel belangrijk	41	38	40	44	44	38	38
• niet belangrijk, niet onbelangrijk	15	22	25	15	14	14	9
• niet zo belangrijk	7	14	9	7	7	6	4
• helemaal niet belangrijk	4	5	7	4	5	3	2
• weet niet	1	4	1	1	2	0	1
• totaal	100	100	100	100	100	100	100

Hoe verhoudt zich het algemeen belang van 4 mei tot het persoonlijke belang dat burgers aan 4 mei hechten? In de onderstaande figuur is het persoonlijke belang (hoe belangrijk is de Nationale Herdenking voor uzelf?) vergeleken met het algemeen belang (in welke mate vindt u het belangrijk dat jaarlijks wordt stilgestaan bij de slachtoffers van oorlog?). Vervolgens is gekeken wat mensen belangrijker vinden. Te zien is dat 58% van de mensen het algemeen belang van 4 mei even belangrijk vinden als het persoonlijke belang dat zij aan 4 mei hechten. Ruim een derde van de Nederlanders vindt het maatschappelijk belang van de herdenking groter dan het persoonlijke belang dat zij aan de herdenking hechten. Binnen deze groep zijn nauwelijks verschillen te zien in achtergrondkenmerken.

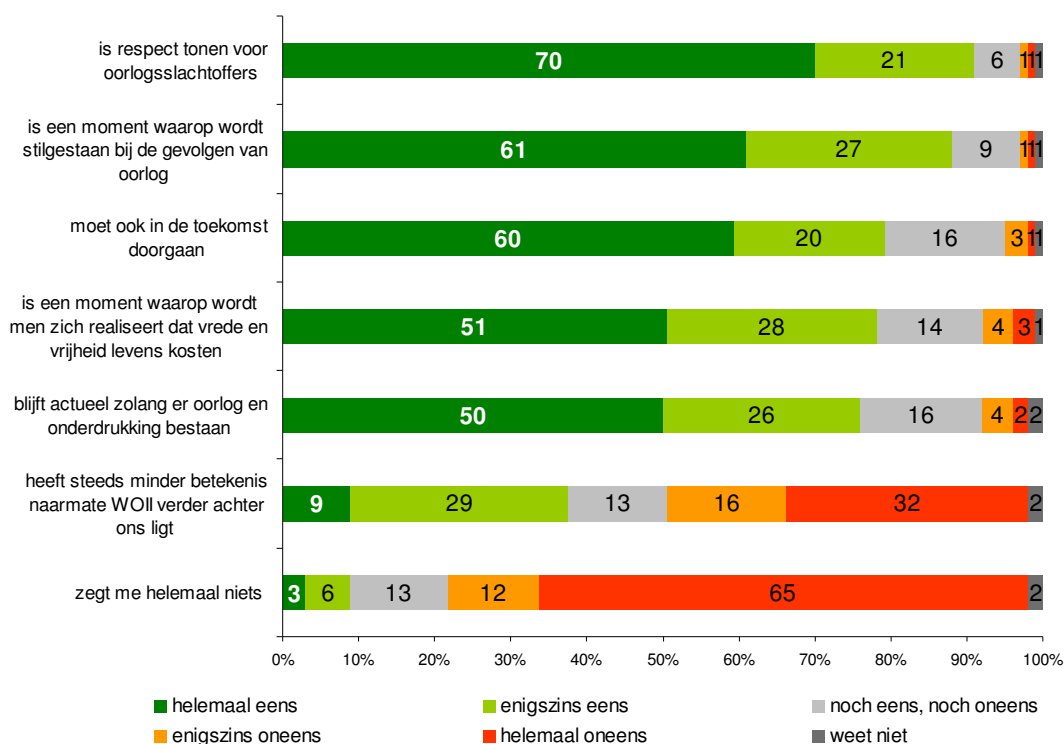
15 | Algemeen belang afgezet tegen het persoonlijke belang (in procenten; n=929)



### 3.3 Betekenis 4 mei

91% van de Nederlanders is het eens met de stelling dat de Nationale Herdenking een manier is om respect te tonen voor oorlogsslachtoffers. Negen op de tien beschouwen de herdenking als een moment waarop wordt stilgestaan bij de gevolgen van oorlog. Voor ruim driekwart van de Nederlanders is de herdenking een moment waarop ze zich realiseren dat vrede en vrijheid levens kosten. Acht op de tien Nederlanders vinden dat de herdenking ook in de toekomst moet doorgaan en dat de herdenking actueel blijft zolang er oorlog en onderdrukking bestaan.

16 | Geef aan in welke mate u het eens bent met de volgende uitspraken; de jaarlijkse Dodenherdenking ... (n=929)



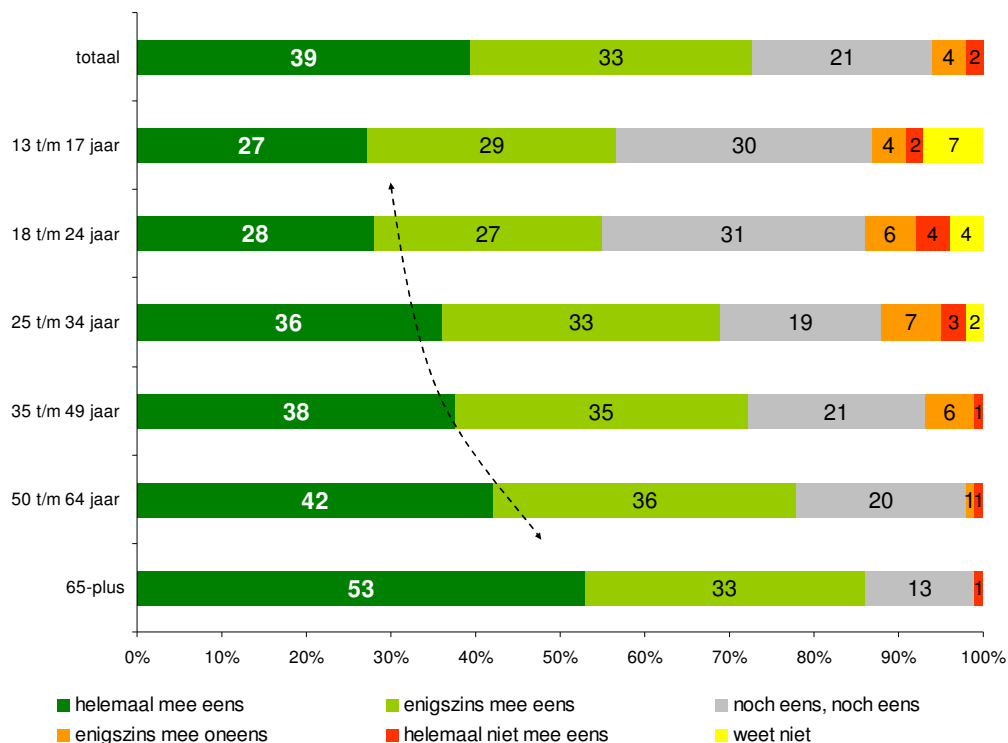
Bij de eerste vijf stellingen is steeds hetzelfde leeftijdseffect zichtbaar: hoe ouder men is, des te vaker is men het eens met de stellingen. Bij de laatste twee stellingen is het omgekeerde het geval: de Nationale Herdenking zegt jongeren van 17 tot en met 24 jaar vaker 'helemaal niets' dan mensen van 25-plus. Ook vinden jongeren van 13 tot en met 17 jaar vaker dan 18-plussers dat de Tweede Wereldoorlog minder betekenis heeft naarmate de oorlog verder achter ons ligt.

#### Uit de groepsdiscussies

Nationale 'feestdagen' en andere nationale momenten worden in de praktijk vaak benut voor vrijetijdsbesteding. Zo wordt Tweede Kerstdag bijvoorbeeld geassocieerd met een ultieme winkeldag en wordt Koninginnedag gezien als dag om erop uit te gaan met het gezin. De herdenking op 4 mei wordt als enige dag genoemd – in tegenstelling tot andere nationale (feest-)dagen – waar geen enkel eigen- of commercieel belang mee is gemoeid. 4 mei wordt vooral gezien als moment om stil te staan bij de slachtoffers van de oorlog.

Bijna driekwart van de Nederlanders beschouwt de herdenking als een moment van saamhorigheid. Bij jongeren van 13 tot en met 17 jaar (56%) en 18 tot en met 24 jaar (55%) is dit iets meer dan de helft. Daarna neemt het aantal mensen dat de herdenking als een moment van saamhorigheid beschouwt toe naarmate men ouder wordt. Op andere achtergrondkenmerken is verder nog één significant verschil te zien: lager opgeleiden (45%) zijn het vaker helemaal eens met de stelling dat de herdenking een moment van saamhorigheid is dan hoger opgeleiden (35%).

17 | De jaarlijkse herdenking is een moment van saamhorigheid (n=929)

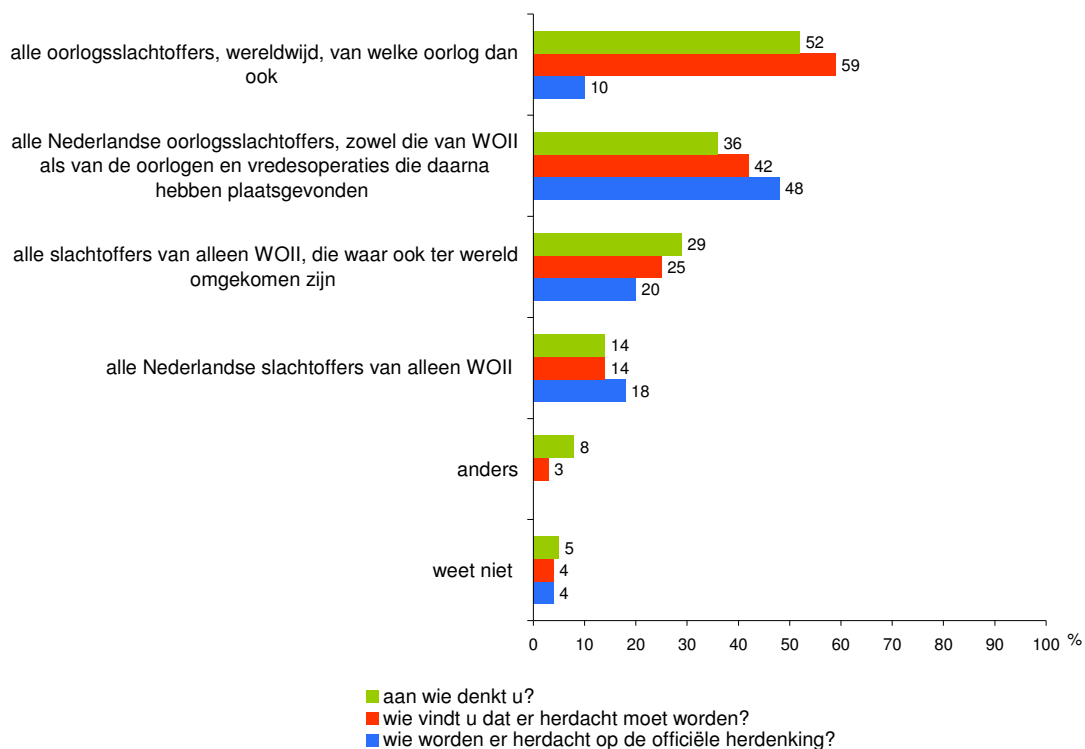


Aan wie denkt men tijdens de Nationale Herdenking? En wie vindt men dat herdacht moet worden? En weten Nederlanders eigenlijk wel wie er tijdens de officiële Nationale Dodenherdenking op de Dam in Amsterdam jaarlijks herdacht worden? In de onderstaande figuur zijn de antwoorden op deze drie vragen met elkaar vergeleken.

De helft van de Nederlanders denkt aan alle oorlogsslachtoffers wereldwijd, van welke oorlog dan ook. Deze groep is de afgelopen twee jaar gestaag gegroeid: in 2010 herdacht 46% van de Nederlanders alle oorlogsslachtoffers wereldwijd en in 2009 was dat 42%. Deze ontwikkeling sluit aan op de in het vorige onderzoek gesignaleerde trend dat de bevolking de laatste jaren een meer universele invulling aan 4 en 5 mei is gaan geven (draagvlakonderzoek 2010).

Aan wie men zelf denkt tijdens de Nationale Herdenking komt overeen met wie volgens de ondervraagden herdacht zou moeten worden. Over het algemeen weten Nederlanders redelijk goed welke slachtoffers officieel worden herdacht tijdens Nationale Herdenking. 48% weet dat alle Nederlandse slachtoffers, zowel die van de Tweede Wereldoorlog als die van de oorlogen en vredesoperaties daarna, worden herdacht.

18 | Drie vragen in één figuur: Aan wie denkt u op 4 mei tijdens de Dodenherdenking? Wie vindt u dat er herdacht moeten worden op 4 mei tijdens de Dodenherdenking? Wie worden er herdacht tijdens de officiële Dodenherdenking op de Dam in Amsterdam? (meer antwoorden mogelijk; n=929)



### Uit de groepsdiscussies

4 mei heeft in de ogen van de deelnemers vooral betekenis als georganiseerd moment om stil te staan bij de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. Men vindt niet dat het alleen moet gaan om de Tweede Wereldoorlog, maar om mensen die waar ook ter wereld en op welk moment ook slachtoffer worden van oorlog. Enkele deelnemers geven aan dat dat ook wel gebeurt en dat dat eveneens de bedoeling is van de herdenking, maar dat lang niet iedereen deze kennis deelt. In het breder trekken van de herdenking hoort volgens de ouderen eveneens aandacht voor vluchtelingen zoals degenen die in Nederland woonachtig zijn en uit oorlogsgebieden gevlucht zijn.

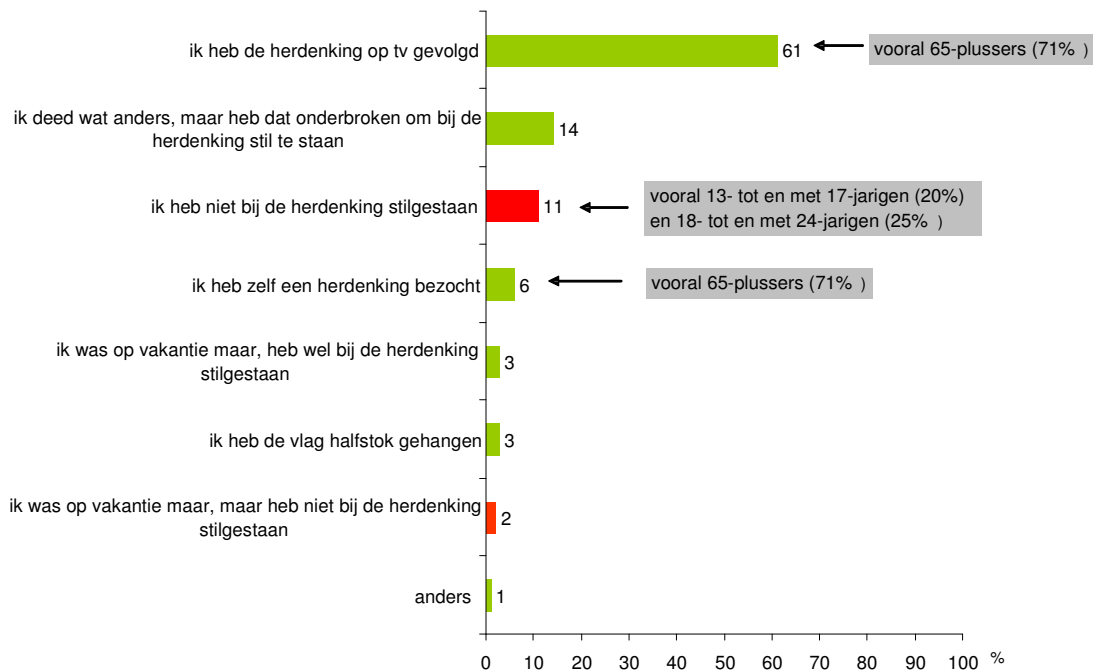
### 3.4 Deelname aan 4 mei

In de vorige paragraaf zagen we dat aan de Nationale Herdenking veel belang wordt gehecht en dat dit belang stabiel is in de tijd. Men vindt de Dodenherdenking daarbij vooral belangrijk voor mensen die met oorlogssituaties te maken hebben gehad, maar ook voor zichzelf.

Dit blijkt ook uit de deelname aan de Nationale Herdenking. Bijna negen op de tien Nederlanders heeft het afgelopen jaar stilgestaan bij de Nationale Herdenking. Ruim 60% van de Nederlanders volgt de herdenking op televisie. 14% was op het moment van de herdenking 'iets an-

ders' aan het doen maar heeft die bezigheden onderbroken om te herdenken. Ongeveer een op de tien Nederlanders geeft aan niet bij de herdenking te hebben stilgestaan.

19 | Op welke manier heeft u het afgelopen jaar stilgestaan bij de Dodenherdenking op 4 mei? (in procenten; n=929)

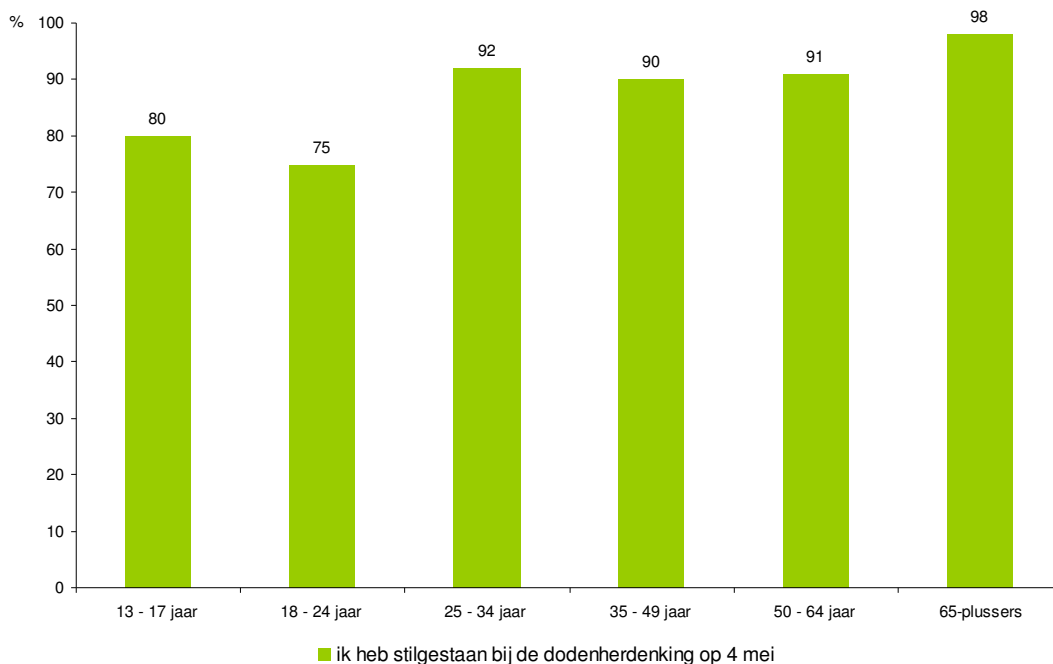


Het vakantiegedrag van Nederlanders speelt nauwelijks een rol op het al dan niet stilstaan bij de Nationale Herdenking. De groep die tijdens de vakantie herdenkt, is hierbij wat groter dan de groep die niet herdenkt. Van de groep die niet stil heeft gestaan is 45% 13 tot en met 24 jaar. In figuur 20 is te zien dat men vanaf het 25<sup>ste</sup> levensjaar vaker stilstaat bij de herdenking.

---

 20 | Ik heb het afgelopen jaar stilgestaan bij de Dodenherdenking op 4 mei (n=929)
 

---

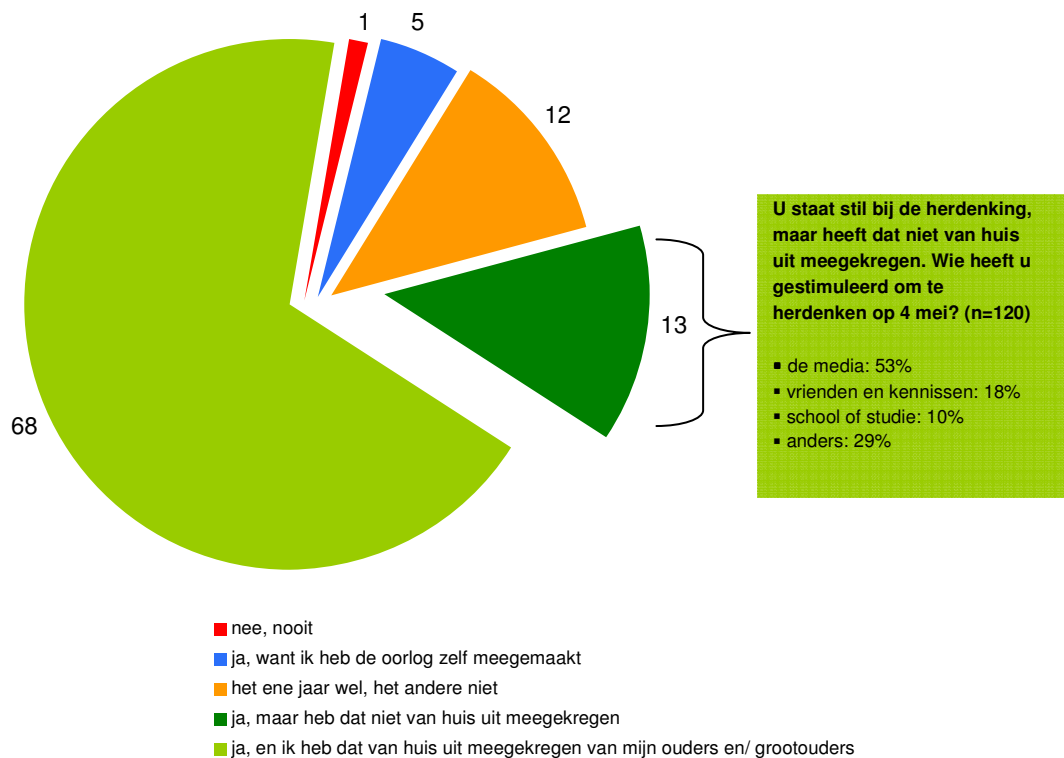


Van de 14% van de Nederlanders die iets anders aan het doen was tijdens de herdenking, maar dat heeft onderbroken om bij de herdenking stil te staan, geeft 46% aan dat ze thuis waren. 22% was buitenshuis, 6% was onderweg, 20% deed 'andere' dingen en 6% weet het niet meer.

Uit de volgende figuur blijkt dat 86% van de Nederlanders jaarlijks stil staat bij de herdenking. Het grootste deel van de Nederlandse burgers (68%) heeft dat van huis uit meegekregen. Dit geldt vooral voor jongeren van 13 tot en met 17 jaar: 82% geeft aan dat ze het jaarlijkse herdenken 'van huis uit', dus van ouders of grootouders hebben meegekregen. Bij de andere leeftijdsgroepen liggen die percentages significant lager.

13% staat jaarlijks stil bij de herdenking, maar heeft dat niet van huis uit meegekregen. Deze groep wordt het vaakst gestimuleerd door de media (53%). Alleen bij jongeren van 13 tot en met 17 jaar ligt dit percentage met 27% lager dan bij andere leeftijdsgroepen. Jongeren in deze leeftijdsgroep worden vaker door school gestimuleerd (38%).

21 | Combinatie twee vragen: 'Staat u jaarlijks stil bij de Dodenherdenking?' (in procenten; n=929) Aan de mensen die aangeven dat ze dit wel doen, maar niet van huis hebben meegekregen, is gevraagd wat ze heeft gestimuleerd om jaarlijks te herdenken (in procenten; n=120)



Samengevat kan worden gesteld dat het maatschappelijke draagvlak voor de Nationale Herdenking net als in andere jaren groot en bevolkingsbreed is. Net als in andere jaren zien we dat jongeren onder de 24 jaar minder belang aan herdenken hechten dan andere leeftijdsgroepen. Omdat we al van 2002 zien dat het belang van herdenken boven de 24 jaar stevast groter wordt, is het waarschijnlijk dat het hier gaat om een leeftijdseffect en niet om een generatie-effect.

De Nederlandse burger denkt vaker aan 'alle oorlogsslachtoffers wereldwijd, van welke oorlog dan ook' dan aan 'alle Nederlandse slachtoffers, zowel die van de Tweede Wereldoorlog als van de oorlogen en vredesoperaties die daarna hebben plaatsgevonden'. Dit sluit aan op de in het vorige onderzoek gesignaleerde trend dat de Nederlandse bevolking de laatste jaren een meer universele invulling aan 4 en 5 mei is gaan geven.

De Nationale Herdenking wordt belangrijk gevonden voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond. Ongeveer 75% van de Nederlanders vindt de herdenking belangrijk voor zichzelf. Het maatschappelijke belang is voor de meeste burgers groter dan hun persoonlijke belang.

## 4 Vieren: 5 mei

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het vieren van de vrijheid en Bevrijding op 5 mei. Hierbij wordt dezelfde structuur gevolgd als in het vorige hoofdstuk. Paragraaf 4.1 gaat over het belang van 5 mei, paragraaf 4.2 over de betekenis en paragraaf 4.3 over de wijze waarop Nederlandse burgers stilstaan bij 5 mei.

### 4.1 Belang van 5 mei

Het belang dat men hecht aan de jaarlijkse viering is onverminderd groot: 78% van de Nederlanders vindt de viering belangrijk. Dit percentage is vergelijkbaar met andere jaren en bevestigt het constante en grote draagvlak dat voor de jaarlijkse viering van de Bevrijding en de vrijheid bestaat.

22 | In hoeverre vindt u het belangrijk dat jaarlijks de Bevrijding en de vrijheid worden gevierd? (n=929)

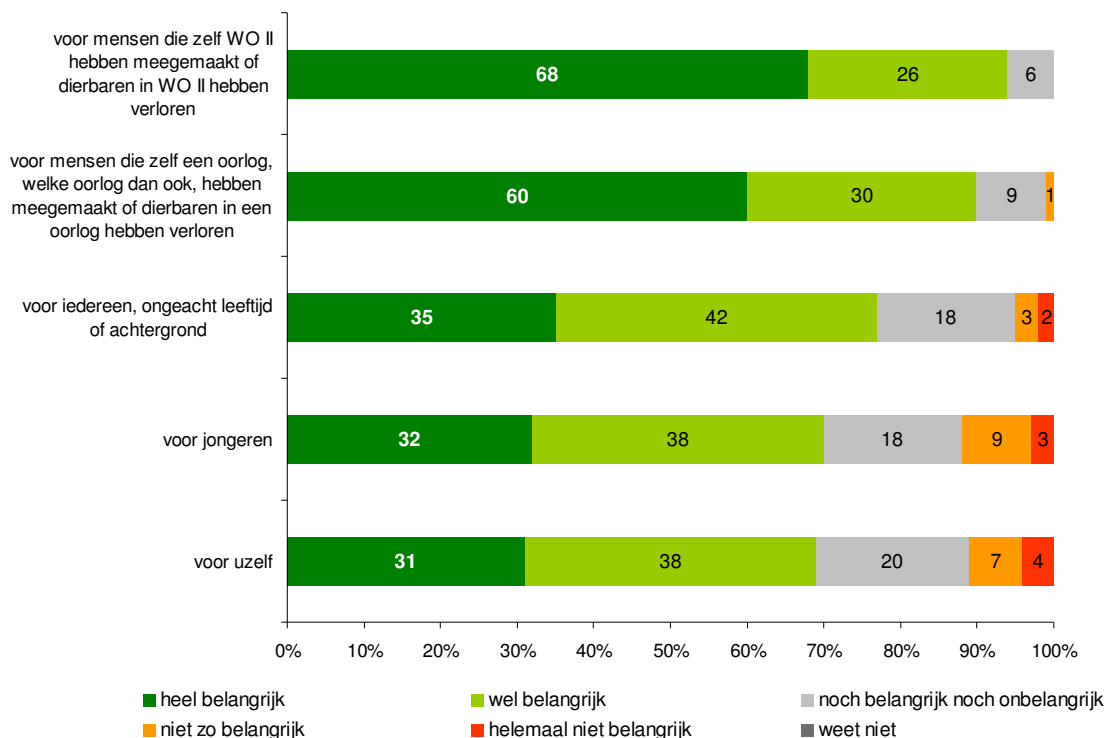
	<i>belangrijk dat jaarlijks de Bevrijding en vrijheid gevierd worden</i>							
	meting 2011	meting 2010	meting 2009	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004
	%	%	%	%	%	%	%	%
• heel belangrijk (5)	38	41	34	40	39	42	43	38
• wel belangrijk (4)	40	39	43	39	33	35	32	38
• noch belangrijk, noch onbelangrijk (3)	13	13	15	12	17	15	15	15
• niet zo belangrijk (2)	6	4	5	6	7	5	5	6
• helemaal niet belangrijk (1)	3	3	1	2	2	2	3	3
• weet niet	1	1	2	1	1	1	1	1
Gemiddelde	4,0	4,1	4,1	4,1	4,0	4,1	4,1	4,0

Net als bij de herdenking is de relatie tussen leeftijd en het belang dat aan 5 mei wordt gehecht jaarlijks hetzelfde: hoe ouder men is, des te meer belang men hecht aan de viering van 5 mei. Omdat het waargenomen belang in de loop der tijd constant blijft, ligt het voor de hand dat het net zoals bij de herdenking om een leeftijdseffect gaat en niet om een generatie-effect. De jongere generatie van nu zal dus waarschijnlijk meer waarde gaan hechten aan 5 mei naarmate zij ouder wordt.

Voor wie is de jaarlijkse viering van 5 mei belangrijk? Nederlanders vinden 5 mei vooral (heel) belangrijk voor mensen die de Tweede Wereldoorlog of een andere oorlog hebben meegemaakt (94%) of dierbaren in de Tweede Wereldoorlog of andere oorlog hebben verloren (90%). Ongeveer acht op de tien Nederlanders vinden de viering (heel) belangrijk voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond en 70% vindt 5 mei (heel) belangrijk voor jongeren. Ook het persoonlijke belang van de viering is net als in andere jaren groot: 31% vindt de herdenking heel belangrijk en 38% geeft aan de viering van 5 mei wel belangrijk te vinden. De percentages komen overeen met het belang dat mensen voor de genoemde groepen toekennen aan de herdenking op 4 mei.



## 23 | Hoe belangrijk is het vieren van 5 mei voor de volgende groepen? (n=929)



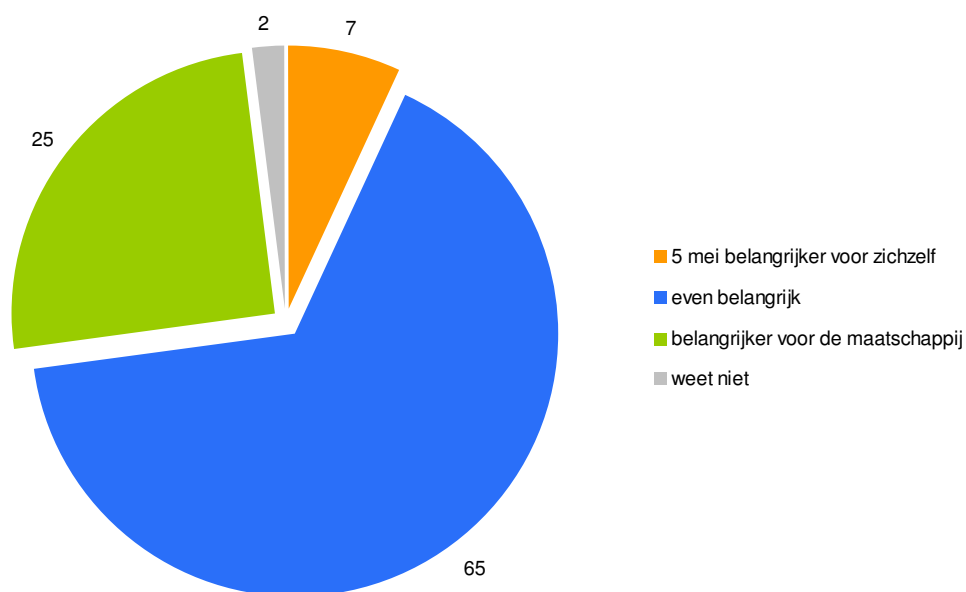
Op achtergrondkenmerken zijn weinig verschillen te zien. Alleen vrouwen (63%) vinden 5 mei vaker heel belangrijk voor 'mensen die zelf een oorlog, welke oorlog dan ook, hebben meegemaakt of dierbaren in een oorlog hebben verloren' dan mannen (57%). Lager opgeleiden (38%) vinden de viering vaker belangrijk voor zichzelf dan middelbaar (25%) en hoger opgeleiden (32%). Dit kan te maken hebben met het gegeven dat ouderen relatief lager zijn opgeleid dan jongeren, terwijl ouderen een relatief groter belang aan 5 mei hechten. Zo is in tabel 24 te zien dat er een verband is tussen leeftijd en het persoonlijke belang van 5 mei. Net als bij 4 mei, zien we dat hoe ouder men is, des te belangrijker men de viering vindt. Dit verband was ook in eerdere jaren duidelijk zichtbaar.

## 24 | Hoe belangrijk is de viering van 5 mei voor uzelf? (uitgesplitst naar leeftijd; n=929)

	totaal	13 – 17 jaar	18 – 24 jaar	25 – 34 jaar	35 – 49 jaar	50 – 64 jaar	65-plus
▪ heel belangrijk	31	20	19	31	29	34	41
▪ wel belangrijk	38	39	39	42	37	34	37
▪ niet belangrijk, niet onbelangrijk	20	24	23	18	21	22	15
▪ niet zo belangrijk	7	13	10	7	8	6	4
▪ helemaal niet belangrijk	4	4	10	2	6	3	2
▪ weet niet	-						
▪ totaal	100	100	100	100	100	100	100

Hoe verhoudt zich het algemeen belang van 5 mei zich tot het persoonlijke belang dat burgers aan 5 mei hechten? In de onderstaande figuur is het persoonlijke belang (hoe belangrijk is de viering van de Bevrijding voor uzelf?) vergeleken met het algemeen belang (in hoeverre vindt u het belangrijk dat jaarlijks de Bevrijding en de vrijheid worden gevierd?) en is gekeken wat mensen belangrijker vinden. Te zien is dat 65% van de mensen het algemeen belang van 5 mei even groot vindt als het persoonlijke belang dat zij aan 5 mei hechten. Een kwart van de Nederlanders vindt het maatschappelijk belang van de herdenking groter dan het persoonlijke belang dat zij aan het vieren van 5 mei hechten. Qua achtergrondkenmerken zijn binnen deze groep nauwelijks verschillen te zien.

25 | Algemeen belang afgezet tegen het persoonlijke belang (in procenten; n=929)



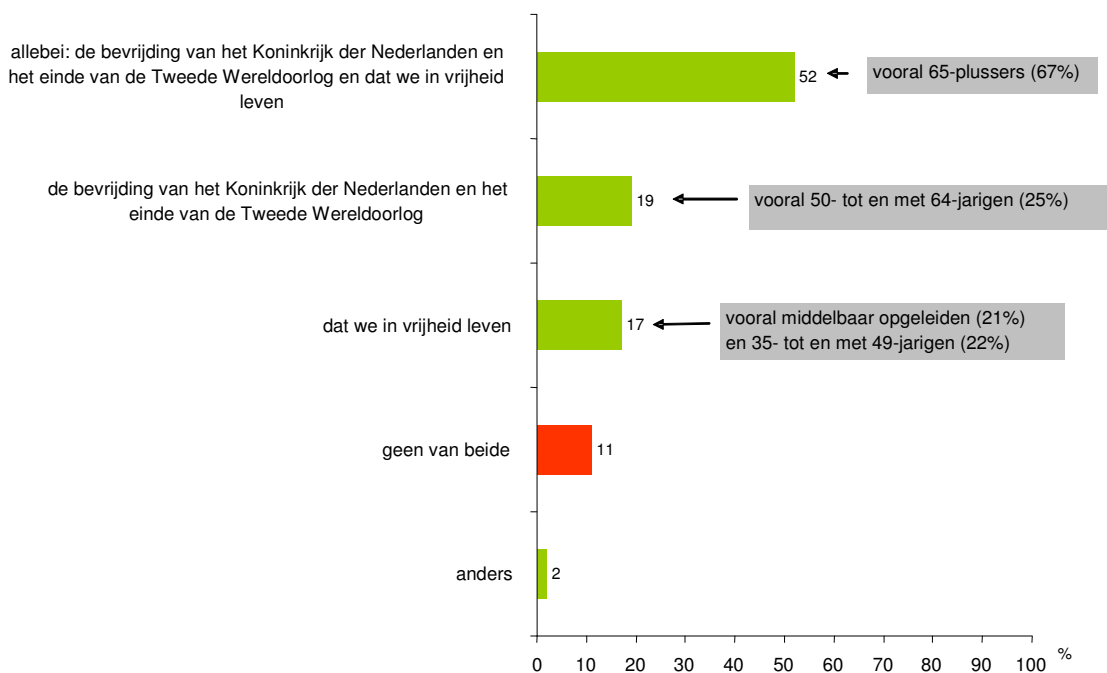
### Uit de groepsdiscussies

5 mei wordt weliswaar gekoppeld aan de Bevrijding, maar de betekenis lijkt meer te worden gedomineerd door de vrije dag dan door het vieren van vrijheid. Er wordt gemopperd over het feit dat men niet ieder jaar vrij heeft, wat naar hun gevoel aangeeft dat er van overheidswege niet zo veel belang aan 5 mei wordt gehecht. Echter, men geeft ook toe dat het vieren van de Bevrijding voor henzelf niet centraal staat op de betreffende dag, maar dat het vrij hebben en daardoor de mogelijkheid van een dagje uit veel meer de beleving bepaalt.

## 4.2 Betekenis 5 mei

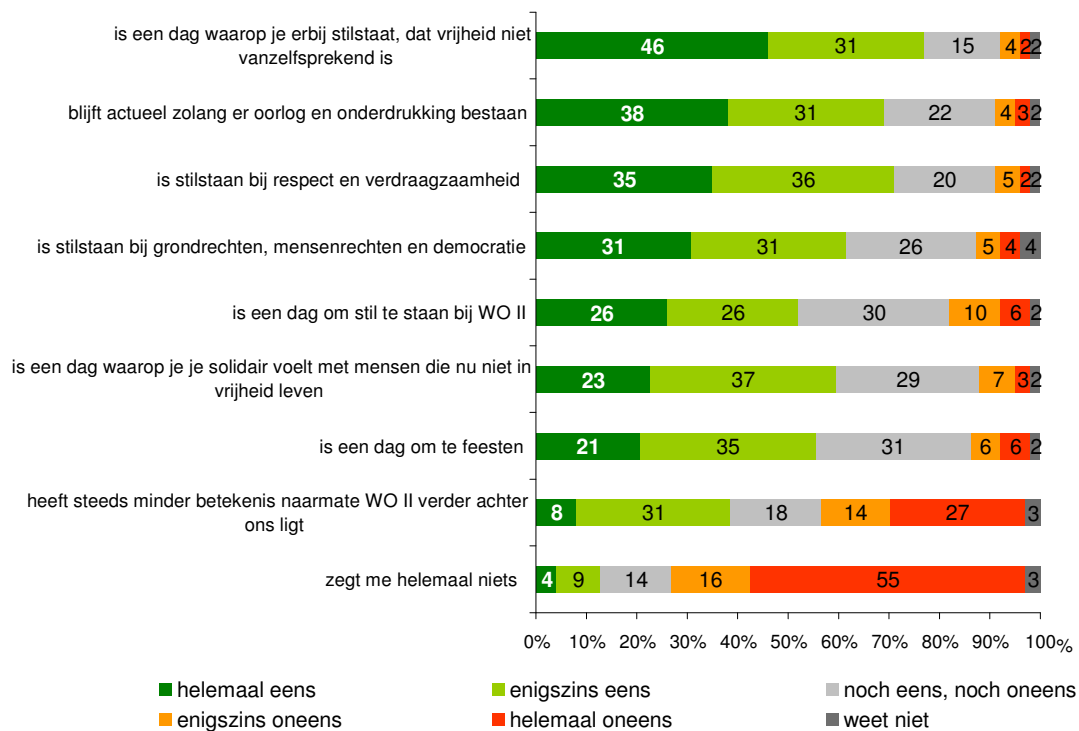
In deze paragraaf wordt ingegaan op de vraag welke betekenis de viering van 5 mei voor de Nederlandse burger heeft. Alvorens dieper op de betekenis in te gaan, wordt eerst stilgestaan bij de vraag wat Nederlanders nu eigenlijk vieren op 5 mei. Men viert het vaakst 'de bevrijding van het Koninkrijk der Nederlanden, het einde van de Tweede Wereldoorlog en het feit dat we in vrijheid leven' (52%).

26 | Wat viert u op 5 mei? (n=929)



De meeste Nederlanders (78%) staan op 5 mei vooral stil bij het idee dat vrijheid niet vanzelfsprekend is. Ook vinden zeven op de tien Nederlanders - net als vorig jaar - dat de viering actueel blijft zolang er oorlog en onderdrukking bestaan. Ongeveer hetzelfde aantal staat op 5 mei stil bij respect en verdraagzaamheid. Zes op de tien Nederlanders staan stil bij grondrechten, mensenrechten en democratie. Ongeveer de helft van de bevolking staat stil bij de Tweede Wereldoorlog of beschouwt 5 mei als een dag waarop ze zich solidair voelen met mensen die nu niet in vrijheid leven. Voor de helft van de bevolking is 5 mei een dag om te feesten.

## 27 | De jaarlijkse viering van 5 mei... (n=929)

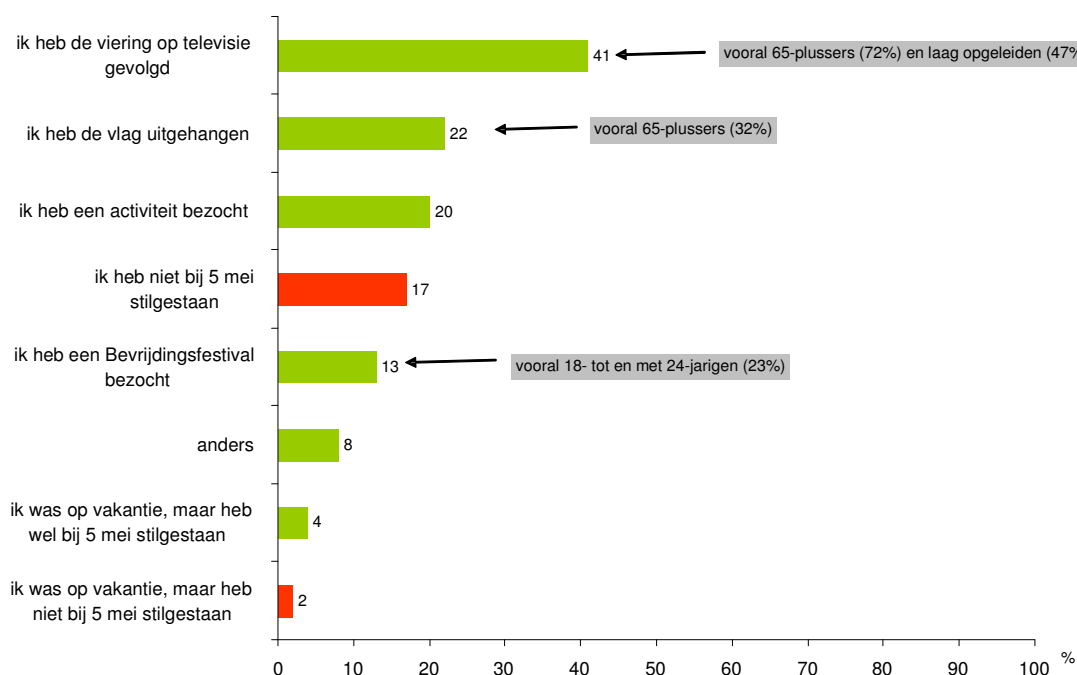


### 4.3 Deelname aan de viering van 5 mei

In de vorige paragraaf zagen we dat het merendeel van de Nederlanders 5 mei als een dag beschouwt waarop ze er bij stilstaan dat vrijheid niet vanzelfsprekend is. In deze paragraaf wordt gekeken op welke manieren Nederlanders concreet bij de viering stilgestaan.

Allereerst is nagegaan op welke wijze de bevolking invulling geeft aan de viering van 5 mei. Vier op de tien Nederlanders volgen de viering op televisie, twee op de tien hangen de vlag uit en/of bezoeken een activiteit in het kader van 5 mei. Een iets kleiner deel (17%) staat niet stil bij de viering van 5 mei en 13% van de Nederlanders bezoekt een Bevrijdingsfestival.

## 28 | Op welke manier heeft u het afgelopen jaar stilgestaan bij 5 mei? (meer antwoorden mogelijk; n=929)



In de wijze waarop men uiting geeft aan de viering van 5 mei zijn aanzienlijke verschillen te zien naar leeftijd. Zo kijken 50-plussers vaker televisie en hangen ze vaker de vlag uit. Jongeren in de leeftijd van 13 tot en met 24 jaar bezoeken vaker een Bevrijdingsfestival. Zo gaat bijna een kwart van de 18- tot en met 24-jarigen naar een van de Bevrijdingsfestivals. De leeftijdsbreuk waarop men iets gaat doen aan 5 mei ligt hier rond de 50 jaar: geeft nog 22% van de 35- tot en met 49-jarigen aan niet stil te staan bij 5 mei, bij de 50- tot en met 64-jarigen is dit gedaald tot 11%. Op andere achtergrondkenmerken zijn verder geen grote verschillen te zien in de manier waarop men uiting geeft aan 5 mei. Net als bij de Nationale Herdenking speelt vakantie een marginale rol.

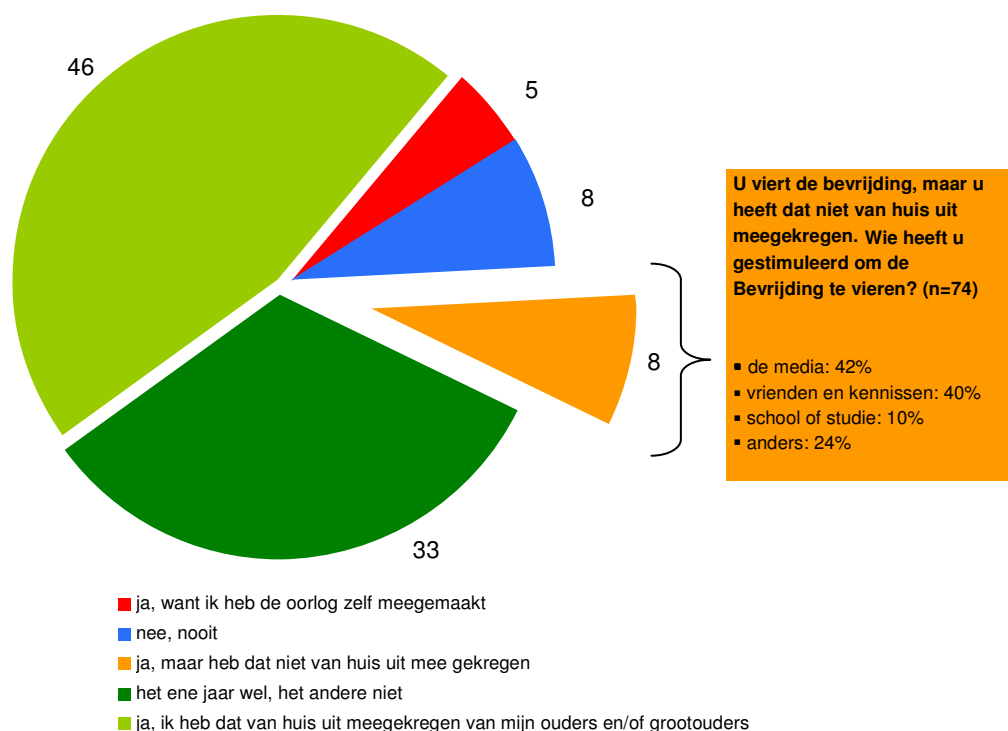
## 29 | Op welke manier heeft u stilgestaan bij 5 mei? (uitgesplitst naar leeftijd; meer antwoorden mogelijk; n=929)

	totaal	13 – 17 jaar	18 – 24 jaar	25 – 34 jaar	35 – 49 jaar	50 – 64 jaar	65- plus
ik heb de viering op televisie gevolgd	41	23	24	37	33	46	72
ik heb de vlag uitgehangen	22	17	12	17	20	25	33
ik heb een activiteit bezocht	20	14	18	18	22	25	17
ik heb een bevrijdingsfestival bezocht	13	19	23	14	7	14	13
ik was op vakantie, maar heb wel bij 5 mei stilgestaan	4	4	2	2	6	3	3
ik was op vakantie, maar heb niet bij 5 mei stilgestaan	2	5	1	1	3	2	4
ik heb niet bij 5 mei stilgestaan	17	22	25	18	22	11	5
anders	8	7	10	12	7	8	3

59% van de Nederlanders viert 5 mei jaarlijks. Het grootste deel (46% van de bevolking) heeft dat van huis uit meegekregen. Dat is een veel kleiner deel dan de 68% van de Nederlanders die het herdenken van huis uit heeft meegekregen. Ouders en grootouders spelen een belangrijke rol bij de instandhouding van 4 mei als jaarlijkse traditie. Die rol is bij 5 mei iets minder groot. Dit komt mede tot uitdrukking in het percentage jongeren van 13 tot en met 17 jaar dat aangeeft het vieren van 5 mei van huis uit te hebben meegekregen. 49% van deze groep geeft aan dit van huis uit te hebben meegekregen. Dit verschilt niet veel van de andere leeftijdsgroepen. 25- tot en met 34-jarigen (35%) geven het minst vaak aan het vieren van 5 mei van huis uit te hebben meegekregen. Op andere achtergrondkenmerken zijn er geen significante verschillen.

Een klein deel (8% van de bevolking) heeft het vieren van de Bevrijding niet van huis uit meegekregen, maar viert het wel. Media (42%) en vrienden en kennissen (40%) worden door hen genoemd als belangrijkste stimulansen. Voor jongeren van 13 tot en met 17 jaar (32%) speelt, net als bij de Nationale Herdenking, school of studie een relatief belangrijke rol. 5% Van de Nederlanders viert het jaarlijks omdat ze zelf de oorlog hebben meegemaakt. Een derde viert het niet ieder jaar en 8% van de Nederlanders viert het nooit.

30 | Combinatie twee vragen: Viert u jaarlijks 5 mei? (in procenten; n=929). Aan mensen die aangeven dat ze dit jaarlijks doen, maar dit niet van huis uit hebben meegekregen, is gevraagd wat ze heeft gestimuleerd om te vieren (in procenten; n=74).



Nederlanders die het vieren van 5 mei niet van huis uit hebben meegekregen worden vooral gestimuleerd door de media (42%) en door vrienden en kennissen (40%). Op achtergrondkenmerken zijn weinig verschillen te zien. Wel worden jongeren van 13 tot en met 17 jaar vaker dan andere leeftijdsgroepen gestimuleerd door hun school of studie. Vooral voor jongeren die het

vieren van de vrijheid niet van huis uit mee hebben gekregen, speelt het onderwijs een belangrijke rol in het levend houden van 5 mei. Een belangrijk verschil met 4 mei is dat mensen herdenken vaker van huis uit hebben meegekregen dan het vieren van 5 mei.

Samengevat kan worden gesteld dat 78% van de Nederlanders de viering op 5 mei belangrijk vindt en dat het draagvlak voor de viering constant is in de tijd. Zeven op de tien Nederlanders vinden dat 5 mei relevant blijft zolang er oorlog en onderdrukking bestaan. De meeste burgers staan op 5 mei stil bij respect en verdraagzaamheid. De meeste Nederlanders volgen de viering op televisie, ongeveer een op de vijf hangt de vlag uit. Vooral ouderen vieren 5 mei op deze wijze. Een op de vijf mensen bezoekt een activiteit in het kader van 5 mei. Jongeren in de leeftijd tot en met 24 jaar gaan hierbij relatief vaak naar Bevrijdingsfestivals.

## **Bijlagen**



---

## **Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording**

### *Vragenlijst*

Door Veldkamp is een conceptvragenlijst opgesteld, waarbij grotendeels geput is uit de vragenlijsten die in de voorgaande metingen zijn gebruikt. Daarnaast is een aantal vragen over het thema vrijheid en het thema 'belangstelling voor de Tweede Wereldoorlog' toegevoegd. In nauw overleg met het Nationaal Comité 4 en 5 mei is de vragenlijst definitief gemaakt. De invulduur bedroeg gemiddeld 43 minuten.

### *Methode*

Voor de gegevensverzameling is gebruik gemaakt van ons accesspanel TNS NIPObase. Dit is een database van huishoudens die over een pc en een modem beschikken en die zich bereid hebben verklaard aan onderzoek mee te werken. Met behulp van hun pc vullen deze personen met enige regelmaat (d.w.z. circa 1x per maand) de vragenlijsten in, via CAWI. De interviews vinden plaats via de 'self-completion methode'.

Het panel bestaat in totaal uit 200.000 personen. De werving voor het panel geschiedt grotendeels via traditionele onderzoeksinstrumenten. Bij de diverse mondelinge en telefonische omnibussen van Veldkamp en TNS NIPO wordt de bereidheid voor deelname aan het panel getoetst. Bij al deze onderzoeken is sprake van random sampling: iedere groep uit de samenleving heeft in principe een even grote kans om in de steekproef te komen. De huishoudens waarvan de panelleden deel uitmaken, zijn in het bezit van een computer met internetverbinding.

### *Steekproef en veldwerk*

Uitgegaan is van het ondervragen van 900 Nederlanders van 13 jaar en ouder voor zes leeftijdscategorieën met eenzelfde aantal waarnemingen (150 per categorie). Dat betekent dat de jongste leeftijdscategorieën sterk zijn oververtegenwoordigd (13-17 jaar en 18-24 jaar). Hierdoor is het mogelijk om per onderscheiden leeftijdscategorie uitspraken te doen. Daarnaast is er gestratificeerd op etniciteit, om ervoor te zorgen dat er voldoende westerse en niet-westerse allochtonen in de steekproef vertegenwoordigd zouden zijn, om ook over deze groepen uitspraken te kunnen doen.

Er is een steekproef uit TNS NIPObase getrokken van N=1.250 personen. Het veldwerk is uitgevoerd van 7 tot en met 17 februari 2011. Van de benaderden hebben N=929 deelgenomen aan het onderzoek, waarmee de respons uitkomt op 74%. In de netto steekproef waren N=133 westerse en N=129 niet westerse allochtonen vertegenwoordigd. De netto steekproef is op een aantal kenmerken (sekse, leeftijd, opleidingsniveau, grootte huishouden, regio, stedelijkheidsgraad en etniciteit) vergeleken met landelijke cijfers (volgens de Gouden Standaard) en waar nodig herwogen. Het resultaat is dat we kunnen spreken van een representatieve steekproef op deze achtergrondkenmerken.

---

*Wijze van rapporteren*

In het rapport zijn de resultaten weergegeven in afgeronde percentages, waarbij percentages met de eerste decimaal  $\geq 5$  naar boven zijn afgerond en percentages met een decimaal  $< 5$  naar beneden. Indien hierdoor bij optelling kolom- of rijtotalen groter of kleiner dan 100% ontstonden, dan zijn deze *niet* gecorrigeerd. Bij de figuren en tabellen zijn de letterlijke teksten van de voorgelegde vragen opgenomen, tenzij het gaat om uitsplitsingen naar verschillende groepen of samenvoeging van verschillende vragen.